
ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Διεθνές Συνέδριο 'Ιστορικών 'Επιστημών.— 'Από 15 - 24 Αύγουστου 1970 συνήλθε στη Μόσχα τὸ 13ο Διεθνές Συνέδριο 'Ιστορικών 'Επιστημών. Τὰ συνέδρια αὐτὰ ὀργανώνονται κάθε πέντε χρόνια ἀπὸ τὴ Διεθνή 'Επιτροπὴ 'Ιστορικών 'Επιστημών (ποῦ βρίσκεται ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς UNESCO καὶ ἔδρευεῖ στὴ Γενεύη). Τὰ προηγούμενα εἶχαν συνέλθει στὴ Βιέννη (1965), Στοκχόλμη (1960), Ρώμη (1955), Παρίσι (1950) κτλ. Στὸ τελευταῖο συνέδριο (τῆς Μόσχας) πήραν μέρος 3.522 συνέδριοι ἀπὸ 46 χώρες καὶ τῶν πέντε ἡπείρων (ἀπὸ τὶς εὐρωπαϊκὲς χώρες ἀποσείαζε μόνο ἡ 'Αλβανία). Οἱ περισσότερες χώρες ἔλαβαν μέρος μὲ πολυμελεῖς ἀντιπροσωπεῖς. Τὴν 'Ελλάδα ἀντιπροσώπευσαν ὁ ἀκαδημαϊκὸς Δ. Ζακυθινὸς (ὡς ἐκπρόσωπος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν καὶ τῆς Διεθνoῦς 'Ενώσεως Βυζαντινῶν Σπουδῶν), ὁ καθηγητὴς Μ. Μανούσκακας, διευθυντὴς τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Ινστιτοῦτου Βενετίας καὶ Γεν. Γραμματέας τῆς 'Ελληνικῆς 'Επιτροπῆς 'Ιστορικών 'Επιστημών, οἱ καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Δ. Δελιβάνης καὶ Α. Α. Ταχιάος καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν 'Ιω. Τριανταφυλλόπουλος. Τὴν Κύπρο ἐκπροσώπησαν ὁ κ. Θωμᾶς Παπαδόπουλος, διευθυντὴς τοῦ Κέντρου 'Επιστημονικῶν 'Ερευνῶν τῆς Λευκωσίας, καὶ ὁ κ. Κ. Κύρρης, συνεργάτης τοῦ ἴδιου κέντρου. Τὸ πρόγραμμα τοῦ συνεδρίου, ποῦ εἶχε καταρτισθῆ ἀπὸ τὴ Διεθνή 'Επιτροπὴ 'Ιστορικών 'Επιστημών, περιελάμβανε πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα θέματα στὰ πλαίσια τῶν ὁποίων ἔγιναν εἰσηγήσεις προκαθορισμένων ὁμιλητῶν καὶ συζητήσεις. Τὰ θέματα τοῦ συνεδρίου ἦταν: Ζητήματα μεθοδολογίας, 'Ιστορία τῶν ἡπείρων, Ἀρχαιότητα (κυρίως τὸ πρόβλημα τῆς πολιτικῆς ἰσορροπίας στὸν κόσμον τῆς Μεσογείου), Μεσαίωνας (κυρίως ἡ φεουδαρχία ἀπὸ ἱστορικὴ, κοινωνικο-οικονομικὴ καὶ πολιτικὴ πλευρά), Νεώτερη 'Ιστορία (κυρίως τὰ προβλήματα τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν 17ο αἰῶνα) καὶ Σύγχρονη 'Ιστορία (κυρίως ὁ κόσμος μεταξὺ τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων). Παράλληλα εἰδικὲς ὑποεπιτροπὲς ἢ διεθνεῖς 'Ὀργανισμοὶ προσαρτημένοι στὴ Διεθνή 'Επιτροπὴ 'Ιστορικών 'Επιστημών (ὅπως ἡ Διεθνὴς 'Ενωσις Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἡ Διεθνὴς 'Ενωσις Σπουδῶν ΝΑ Εὐρώπης, 'Ιστορίας τοῦ Δικαίου καὶ τῶν Θεσμῶν, 'Εκκλησιαστικῆς 'Ιστορίας, Οἰκονομικῆς 'Ιστορίας, Στρατιωτικῆς 'Ιστορίας, Ναυτικῆς 'Ιστορίας κ.ἄ.) συνήλθαν μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ συνεδρίου καὶ ἐντάχθηκαν στὰ πλαίσια τῶν ἐργασιῶν του μὲ τὸ δικὸ του πρόγραμμα. 'Η Διεθνὴς 'Ενωσις Βυζαντινῶν Σπουδῶν (ποῦ πρόεδρος τῆς εἶναι ὁ Paul Lemerle καὶ γενικὸς τῆς γραμματέας ὁ Δ. Ζακυθινὸς) εἶχε στὴ διάθεσὴ τῆς μιᾶ ὁλόκληρη μέρα (Σάββατο 22 Αύγουστου). Γενικὸ θέμα εἶχε ὀρισθῆ «Τὸ Βυζάντιο καὶ ἡ Ρωσία ἀπὸ τὸν 11ο ὡς τὸν 15ο αἰῶνα». Μίλησαν οἱ Βυζαντινολόγοι Γ. 'Ὀστρογκόρσκι καὶ Ι. Σεβτσένκο, ὁ καθηγητὴς Λ. Μύλλερ καὶ ὁ ἱστορικὸς τῆς βυζαντινῆς τέχνης Β. Λαζάρεφ, καὶ στὸ τέλος ὁ καθηγητὴς Μ. Berza (Βουκουρέστι) ἐνημέρωσε τοὺς συνέδρους σχετικὰ μὲ τὶς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίες καὶ τὰ θέματα τοῦ 14ου Διεθνoῦς Συνεδρίου Βυζαντινῶν Σπουδῶν ποῦ θὰ συνέλθῃ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1971 στὸ Βουκουρέστι. 'Εκτὸς ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ τους στὶς ἐργασίες τοῦ συνεδρίου, οἱ 'Ελληνες συνέδριοι εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπικοινωνήσουν μὲ διαπρεπεῖς ἑλληνοιστὲς, βυζαντινολόγους καὶ νεοελληνιστὲς ἀπὸ ὅλες τὶς χώρες τοῦ κόσμου καὶ ἰδιαίτερα μὲ σοβιετικοὺς ἐπιστήμονες καὶ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα, τὸ Βυζάντιο καὶ τὴ νεοελληνικὴ φιλολογία. 'Επισκέφθηκαν ἐπίσης μουσεῖα, ὅπου κατέχουν ἐξέ-

χουσα θέση οι Έλληνες που μεταλαμπάδευσαν τη βυζαντινή τέχνη στη Ρωσία: ο Θεοφάνης ο Έλλην, ο Διονύσιος ο Έλλην και άλλοι, πρόδρομοι και δάσκαλοι του Άνδρέα Ρουμπλιώφ κ.ά., και διαπίστωσαν το μεγάλο ενδιαφέρον για τη νεοελληνική φιλολογία στη Ρωσία. Προστέθηκαν τώρα και οι νεοέλληνες κλασικοί: ρωσική μετάφραση του Σολωμού εξαντλήθηκε σε μικρό χρονικό διάστημα, ενώ σε περιοδικό ευρείας κυκλοφορίας δημοσιεύθηκε σχεδόν ολόκληρος ο Καβάφης.

2η Διεθνής Σύνοδος για την αναζωπύρωση των λατινικών γραμμάτων και της λατινικής γλώσσας.— Από το 1966 καθιερώθηκε να συνέρχεται σε μία από τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, κάθε τετραετία, διεθνές συνέδριο, με σκοπό την αναζωπύρωση του παγκόσμιου ενδιαφέροντος για τις λατινικές σπουδές και με την επωνυμία «Congressus omnium gentium latinis litteris linguaeque fovendis». Η Διεθνής αυτή Σύνοδος συνήλθε για δεύτερη φορά, από 28 Αυγούστου έως 3 Σεπτεμβρίου 1970, στη Ρουμανία, με συμμετοχή είκοσι δύο κρατών, στην αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου του Βουκουρεστίου, και όλες οι συζητήσεις διεξήχθησαν στη λατινική γλώσσα, πού είναι η μόνη επίσημη γλώσσα της Συνόδου.

Κατά τις εργασίες του συνεδρίου συζητήθηκαν: 1) τα προβλήματα που παρουσιάζει σήμερα η καλλιέργεια της λατινικής γλώσσας και η παιδαγωγική της, και 2) υπογραμμίσθηκα η σπουδαιότητα της συμβολής των λατινικών γραμμάτων στην ευρωπαϊκή Αναγέννηση, καθώς και η συνεχής παρουσία τους στον πνευματικό χώρο του σημερινού κόσμου. Τονίσθηκε η αναγκαιότητα της καλλιέργειας της λατινικής γλώσσας για την αξιοποίηση των ανθρωπιστικών αξιών, τις οποίες περικλείει η γραπτή παράδοση του πολιτισμού αυτού μέσα στα πλαίσια της σημερινής πραγματικότητας, και ότι σημασία έχει ότι οι δύο αρχαίες γλώσσες αποτελούν τις βάσεις της ανθρωπιστικής παιδείας.

Κατά τις εργασίες της Συνόδου, της οποίας προέδρευσε ο καθηγητής της Λατινικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου του Βουκουρεστίου N. I. Barbu, έκαναν ανακοινώσεις και πήραν μέρος σε τρεις συζητήσεις πολλές διασημότητες, όπως οι γνωστοί λατινιστές Virgilio Paladini (Ιταλία), Robert Shilling (Γαλλία), Andreas Thierfelder, Karl Büchner, Johannes Irmscher, Victor Pöschl (Γερμανία), Casimir Kumaniecki (Πολωνία) και πολλοί άλλοι. Αξιοσημείωτη είναι η παρουσία και η συμμετοχή και πολλών νέων επιστημόνων από διάφορες χώρες της Ανατολικής και της Δυτικής Ευρώπης. Ο καθηγητής της Λατινικής Φιλολογίας Κωνσταντίνος Γρόλλιος, που είχε όριση εκπρόσωπος του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στις εργασίες της Συνόδου, ανέδειχθη στο προεδρείο της πρώτης συνεδρίασης, κατά την οποία μίλησε για την επίδραση του Έλληνισμού στη διαμόρφωση του λατινικού ούμανισμού, με το ειδικότερο θέμα: «De Graeca humanitate in Ciceronis de philosophia libris».

Όργανωτής των Συνεδρίων αυτών είναι η έδρεύουσα στη Ρώμη Academia Latinitati inter omnes gentes servandae, που την τελευταία πενταετία προεδρεύεται από τον καθηγητή Pietro Romanelli.

Το Διεθνές Συμπόσιο Ρωμαϊκού Δικαίου και Λατινικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Βραζιλίας.— Μία ακόμη θερμή συνηγορία υπέρ της κλασικής παιδείας και ιδιαίτερα της λατινικής αποτέλεσε το Διεθνές Συμπόσιο που οργάνωσε η Sociedade Brasileira de Romanistas στο Ρίο ν' Ιανέιρον. Η Βραζιλιανή Έταιρεία Λατινιστών, που προεδρεύεται από τον καθηγητή του Πανεπιστημίου του Ρίου ν' Ιανέιρου Vandick L. da Nobrega, διοργάνωσε στην πόλη αυτή της Νότιας Αμερικής, το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Ιουλίου 1970, διεθνές Συμπόσιο Ρωμαϊκού Δικαίου και Λατινικής Γλώσσας και Φιλολογίας (I Colóquio Internacional de Direito Romano Língua e Literatura Latina), με συμμετοχή πολλών

εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀμερικανικῶν κυρίως χωρῶν. Οἱ ἐργασίες τοῦ συμποσίου πραγματοποιήθηκαν στὶς αἴθουσες τοῦ Πανεπιστημίου, Faculdade de Humanidades, Pedro II. Παρουσιάστηκαν ἐνδιαφέρουσες εἰσηγήσεις καὶ ἀνακοινώσεις ἀπὸ προσωπικότητες διεθνοῦς κύρους (Nicolau Barbu, Giacomo Devoto, Wolfgang Kunkel, Manuel Fernandez - Galliano, William Maguiness κ.ἄ.) πάνω στὰ δύο βασικά θέματα τοῦ συνεδρίου ποὺ ἀναφέρθηκαν παραπάνω.

Στὸ συνέδριο εἶχαν κληθῆ καὶ ἐδήλωσαν ὅτι θὰ συμμετάσχουν οἱ Ἕλληνες καθηγηταὶ Κωνσταντῖνος Ἡλιόπουλος, τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καὶ Κωνσταντῖνος Γρόλλιος, τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Μόνον ὁ τελευταῖος μπόρεσε νὰ συμμετάσχη, ὁ ὁποῖος καὶ προέβη σὲ ἀνακοίνωση μὲ θέμα: «Observationes quaedam in auctores qui Somnii Scipionis doctrinas primi enuntiauerunt».

6ο Συνέδριο Διεθνοῦς Ἑταιρείας Συγκριτικῆς Φιλολογίας.— Ἀπὸ 31 Αὐγούστου - 5 Σεπτεμβρίου 1970 συνήλθε στὸ Bordeaux τὸ 6ο Συνέδριο τῆς Διεθνοῦς Ἑταιρείας Συγκριτικῆς Φιλολογίας (AILC). Τὰ δύο θέματα τοῦ Συνεδρίου ἦταν «Λογοτεχνία καὶ κοινωνία. Προβλήματα δομῆς καὶ προβλήματα ἐπικοινωνίας» καὶ «Οἱ λογοτεχνίες τοῦ μεσογειακοῦ κόσμου. Κληρονομία καὶ ἀνανεώσεις». Ἐπίσης, παράλληλα μὲ τὸ Συνέδριο εἶχε ὀργανωθῆ ἓνα Συμπόσιο μὲ θέματα «Εὐρώπη - Ἀφρική» καὶ «Ἀνατολή - Δύση». Γενικὸς ὀργανωτῆς τοῦ Συνεδρίου ἦταν ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Bordeaux Robert Escarpit· σ' αὐτόν, μὲ τὸ ἐπιτελεῖο τῶν ἄμεσων πανεπιστημιακῶν συνεργατῶν του, ὁφείλεται ἡ ἄψογη λειτουργία τοῦ Συνεδρίου, τοῦ ὁποῖου ὅλες οἱ ἀνακοινώσεις εἶχαν προσδιορισθῆ νὰ γίνωνται στὴν Πανεπιστημιούπολη τῆς Talence. Ἐκεῖ διέμεινε καὶ μία ἀξιόλογη μερίδα τῶν συνέδρων.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Συνεδρίου οἱ Σύεδροι ἐπληροφορήθηκαν καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πρόοδο τῶν δύο μεγάλων ἐργῶν, τὰ ὁποῖα ἔχει ἀναλάβει νὰ ἀπαρτίσῃ ἡ Ἑταιρεία, τῆς «Συγκριτικῆς Ἱστορίας τῶν λογοτεχνιῶν σὲ εὐρωπαϊκὲς γλώσσες» καὶ τοῦ «Διεθνοῦς Λεξικοῦ λογοτεχνικῶν ὄρων». Τέλος, στὴ Συνέλευση τῆς Ἑταιρείας, προγραμματισμένη γιὰ ἄμεσως μετὰ τὸν τερματισμὸ τοῦ Συνεδρίου, ἐψηφίσθηκε μιὰ σπουδαία ἀπόφαση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποῖαν ἀπαλείφθηκε ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας ἡ ἔκφραση «ἡ ἀνάπτυξη τῆς συγκριτικῆς μελέτης τῶν λογοτεχνιῶν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν», ἡ ὁποία ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴν ἔκφραση «ἡ ἀνάπτυξη τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας». Τοῦτο δηλώνει ὅτι ἡ Ἑταιρεία περιέλαβε στὰ ἐνδιαφέροντά της καὶ τὶς ἀρχαῖες λογοτεχνίες.

Ἀπὸ ἑλληνικὴ πλευρά, ἀρκετοὶ Ἕλληνες σύεδροι ἐξεπροσώπησαν στὸ πρόγραμμα τοῦ Συνεδρίου τὴν ἀμερικανικὴ ἐπιστήμη· ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ: S. Deligiorgis, *The Systematic of Communication between Literary Comparatisme and the Social Sciences.*- K. Roulakidas, Steinbeck, Kazantzakis and Social Realism.- M. Raizis, *Inheritance and Renewal in the Poetry of George Seferis.* Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἶχε παραστῆ μόνον ὁ Κ. Θ. Δημαρᾶς, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀνακοίνωση εἶχε τίτλο «Ambivalence de l'hellénisme».

Α' Ἑπτανησιακὴ Ἑβδομάς.— Ἀπὸ 14 - 20 Σεπτεμβρίου 1970 πραγματοποιήθηκε στὴν Κέρκυρα, ὀργανωμένη ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Κερκυραϊκῶν Σπουδῶν, ἡ Α' Ἑπτανησιακὴ Ἑβδομάς, σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση ποὺ εἶχε ληφθῆ ἀπὸ τὸ Γ' Πανιώνιο Συνέδριο τὸ 1965, νὰ ὀργανώνεται κάθε χρόνο Ἑπτανησιακὴ Ἑβδομάς «ἐκ περιτροπῆς εἰς ἐκάστην τῶν Ἰονίων Νήσων, διὰ νὰ ἀναπτύσσεται στενωτέρα πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν Ἑπτανήσιων καὶ ἀξιοποιεῖται, κατὰ τὸ δυνατόν, ἡ ἑπτανησιακὴ πολιτιστικὴ παράδοσις». Ἡ Τιμητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑβδομάδος ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὶς ἐπίσημες ἀρχές, τὴν Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποῖα ἀνέλαβε ὄλο τὸ βᾶρος τῆς ὀργανώσεως, ἀποτελοῦσαν οἱ κ.κ.

Κ. Δαφνής, πρόεδρος Ε.Κ.Σ., Σπ. Καζιάνης, Πρόεδρος Φιλαρμονικής Έταιρείας Κερκύρας, Κ. Νικολάκης Μούχας, Πρόεδρος Αναγνωστικής Έταιρείας, και Στ. Φακιολάς, Πρόεδρος Δικηγορικού Συλλόγου Κερκύρας.

Οι συγκεντρώσεις γίνονταν στην αίθουσα των Παλαιών Ανακτόρων, αρχιτεκτονικό κλασικιστικό κομμοτέχνημα, που κρατούσε ζωντανή στους συμμετέχοντες όλη την παλιά άρχοντιά του νησιού. Όπως είχε όριστη, οι συνέδροι είχαν αναλάβει ν' αναπτύξουν σε μία ή δύο όμιλίες - μαθήματα ένα θέμα σχετικό με τον έπτανησιακό πολιτισμό και τα γράμματα και τις τέχνες στην Έπτάνησο. Έλαβαν μέρος οι ακαδημαϊκοί κ.κ. Δ.Α. Ζακυθινός και Γρηγ. Κασιμάτης, οι καθηγητές κ.κ. Κ.Χ. Γρόλλιος, Γ.Θ. Ζώρας, Δ. Λουκάτος, Ε. Μουτσόπουλος και Α. Πολίτης, και ό επιμελητής βυζ. άρχαιοτήτων κ. Π. Βοκοτόπουλος. Διαβάστηκαν επίσης οι ανακοινώσεις των κ.κ. Π. Χάρη και Α. Σορδίνα, οι όποιοι δέν είχαν μπορέσει νά παραστούν. Άπό όσους είχαν άρχικά δηλώσει συμμετοχή δέν παρέστησαν επίσης οι κ.κ. Κ.Θ. Δημαράς, Γ.Π. Σαββίδης και Ν. Β. Τωμαδάκης. Οί όμιλίες είχαν τ' άκόλουθα θέματα: Νέα ελληνική λογοτεχνία και συγκριτική φιλολογία, 'Η συμβολή τής Έπτανήσου στη νεοελληνική αναγέννηση, Λατινομαθείς Έπτανήσιοι λόγιοι, 'Η έπτανησιακή λαϊκή παράδοση, 'Η διαμόρφωση τής φιλοσοφίας του Βράϊλα 'Αρμένη, 'Ο Α. Κάλβος και ή εποχή του, 'Η δομή του «Κρητικού», 'Η βυζαντινή τέχνη στην Έπτάνησο.

Μετά την τελευταία συνεδρίαση έλαβε χώρα στα γραφεία τής Αναγνωστικής Έταιρείας, υπό την προεδρία του κ. Δ. Α. Ζακυθινού και με τή συμμετοχή των περισσότερων συνέδρων, συζήτηση στρογγυλής τραπέζης για τό περιεχόμενο που πρέπει νά λάβη ή «Ίόνιος Ακαδημία» στην περίπτωση άνασυστάσεώς της. 'Υστερ' από μακρά συζήτηση ή συγκέντρωση κατέληξε στις άκόλουθες αποφάσεις: 1) νά ζητηθ ή έπίσπευση τής άνοικοδομήσεως του παλαιού κτιρίου τής Ίονίου Ακαδημίας, 2) νά ιδρυθ, με την έπωνυμία «Ίόνιος Ακαδημία», ιδιωτικός όργανισμός μεταπτυχιακών έρευνών με θέμα τή νέα ελληνική και τή συγκριτική φιλολογία, και 3) νά προωθηθ ή παλαιά πρόταση τής Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για νά συσταθ ή στην Κέρκυρα Πανεπιστημιακό Τμήμα Ξένων Γλωσσών και Φιλολογιών, παράρτημα τής Σχολής αυτής.

Παράλληλα με τις όμιλίες - μαθήματα στην αίθουσα των Παλαιών Ανακτόρων, είχαν οργανωθ ή δύο εκθέσεις, μία αναδρομική των έργων του Κερκυραίου ύδατογράφου Άγγελου Γιαλλινά (στην αίθουσα τής Ίονίου Γερουσίας), και μία έκθεση παλαιών χαλκογραφιών τής Κέρκυρας (στην αίθουσα τής Αναγνωστικής Έταιρείας). Επίσης όργανώθηκε πανηγυρική συναυλία τής Φιλαρμονικής Έταιρείας στην Πλατεία τής Ένώσεως, και επιδείξεις ελληνικών και κερκυραϊκών χορών στην Πλατεία Γεωργίου Α'. Κλιμάκιο του Έθνικού θεάτρου έδωσε άκόμα παραστάσεις του θεατρικού έργου «Τό Ζαμπελάκι» του Δ. Ράμα. Τέλος όργανώθηκε έκδρομή στο βόρειο τμήμα του νησιού, και έπίσκεψη των άρχοντικών Γιαλλινά και Θεοτόκη στους Καρουσάδες.

'Η πατροπαράδοτη φιλόξενη διάθεση και ευγένεια των Κερκυραίων είχε τήν ευκαιρία νά εκδηλωθ σε πάρα πολλές περιπτώσεις. Οί συνέδροι θά κρατήσουν ευγνώμονη άνάμνηση τής πλουσιοπάροχης αυτής φιλοξενίας.

Α. Π.

Συμπόσιον. 'Η εποχή των Φαναριωτών.— Άπό 21 - 25 Οκτωβρίου 1970 όργανώθηκε στη Θεσσαλονίκη από τό Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αΐμου έλληνο-ρουμανικό-συμπόσιο με θέμα: «'Η εποχή των Φαναριωτών». Έλαβαν μέρος σαράντα περίπου Έλληνες και Ρουμάνοι έπιστήμονες, των όποίων οι ανακοινώσεις εκάλυψαν όλες σχεδόν τις πλευρές του ειδικού θέματος του συμποσίου, πολιτική, εκκλησιαστική, κοινωνική, μορ-

φωτική, καλλιτεχνική, νομική και οικονομική. Δίνουμε παρακάτω έναν κατάλογο τών ανακοινώσεων:

Ariadna Camarigano - Cioran, 'Ελληνικά σχολεία στις Ρουμανικές 'Ηγεμονίες τήν εποχή τών Φαναριωτών.—Olga Căncă, Οικονομικές σχέσεις του Κυριάκη Πολύζου με τις Ρουμανικές 'Ηγεμονίες κατά τὰ τέλη τής Φαναριωτικής εποχής.—Α. Ciorănescu, 'Ο Ν. Φιλήμων και ή φιλόλογική προσωπογραφία του Φαναριώτη.—ΑΙ. Ciurea, Βασικές πλευρές τής φαναριωτικής εποχής στην ιστορία τής Ρουμανικής 'Ορθόδοξης 'Εκκλησίας.—Fl. Constantină, 'Ο Κωνσταντίνος Μαυροκορδάτος και ή κατάργηση τής δουλείας στις παραδουνάβιες χώρες (1746-1749).—Cornelia Danielopolu, 'Ο πνευματικός φιλελληνισμός στις Ρουμανικές 'Ηγεμονίες (1818-1830).—C. Dimă-Drăgan, 'Η άγάπη του Μαυροκορδάτου γιά τὰ βιβλία.—V. Drăgut, 'Η μονή Βακαρέστι έκφραση τής έλληνο-ρουμανικής καλλιτεχνικής συνεργασίας.—Α. Dutu, Πολιτισμός, παράδοση και νέες έπιτεύξεις κατά τή φαναριωτική εποχή.—V. Georgescu, Φαναριωτικές πρωτοβουλίες και ρουμανική πραγματικότητα στην ανάπτυξη του δικαίου (1771-1821).—Vlad Georgescu, 'Η ιδέα τής προόδου στις Ρουμανικές 'Ηγεμονίες κατά τήν φαναριωτική εποχή.—C. C. Giurescu, 'Ενας αξιόλογος φαναριώτης ήγεμόνας, ό 'Αλέξανδρος 'Υψηλάντης, βοεβόδας τής Βλαχίας και τής Μολδαβίας.—I. Ionascu, 'Ο βαθμός επιδράσεως τών 'Ελλήνων στην πολιτική ζωή τών Ρουμανικών 'Ηγεμονιών.—T. Ionescu-Niscon, 'Η φαναριωτική εποχή τής ρουμανική και ξένη ιστοριογραφία.—D. Limona, 'Εμπορικές σχέσεις τής Τρανσυλβανίας και τών Βαλκανίων κατά τον 18ο αιώνα.—Marie-Anne Musicescu, 'Υπάρχει «φαναριωτική» τέχνη στις Ρουμανικές χώρες.—Α. Ojetea, 'Αποσύνθεση του φαναριωτικού καθεστώτος.—S. Paracostea, 'Η μεγάλη χάρτα του Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου (1741) και ή μεταρρυθμιστική πολιτική στη Βλαχία και τή Μολδαβία.—Α. Pîrpidi, 'Ο 'Ιωάννης Καρατζάς και οι φίλοι του τής Γενεύης.—C. Serban, Οι πρώτες άρχές τής Φαναριωτικής εποχής.—D. Simonescu, Το έλληνικό έντυπο στη Ρουμανία (1643-1830).—E. Stănescu, Προφαναριώτες και Φαναριώτες στη ρουμανική κοινωνία του 17ου και 18ου αιώνα.

'Από τούς 'Ελληνες συνέδρους έγιναν εξάλλου οι ακόλουθες ανακοινώσεις:

Ρωξάνη 'Αργυροπούλου, 'Ο λόγος του Βενιαμίν του Λεσβίου στην 'Ηγεμονική 'Ακαδημία του Βουκουρεστίου (1818).—Α. Βρανούσης, Τά φαναριώτικα τραγούδια. Ποίηση και μουσική στις άκτες του Βοσπόρου και του Δουνάβεως.—'Απ. Δασκαλάκης, Οι Φαναριώτες και ή έλληνική επανάσταση του 1821.—Λουκία Δρούλια, 'Ο Μολιέρος μεταφρασμένος στα έλληνικά τὸ 1741. Παρουσίαση δύο χειρογράφων.—Μαρία Θεοχάρη, 'Η τέχνη τών 'Ορθοδόξων στην Κωνσταντινούπολη κατά τήν εποχή τών Φαναριωτών.—Γρ. Κασιμάτης, Σχεδιάσμα κοινωνιολογίας του φαναριωτισμού.—'Ελένη Κούκου, 'Η κόμισσα Ρωξάνδρα Στούρτζα - Edling και ή συμβολή της στην εκπαίδευση τών 'Ελλήνων σπουδαστών στην Εύρώπη.—Μαρία Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, 'Εγγραφα φαναριωτών ήγεμόνων ύπέρ τής μονής τής Πάτμου.—Βασιλική Παπούλια, Οι έθνολογικές βάσεις τής επαγγελματικής διαφοροποιήσεως στην Ν.Α. Εύρώπη κατά τήν Τουρκοκρατία.—Δ. Σκαρλάτος - Σούτσος, Οικογένειες 'Ελλήνων ήγεμόνων στη Βλαχία και τή Μολδαβία.—Β. Σφυρόερας, 'Η οικογένεια Μαυρογένη και ή οικονομική ζωή στα νησιά του Αιγαίου.—Κλ. Τσούρκας, Οι 'Ελληνες ιστοριογράφοι τής φαναριωτικής εποχής και τὰ βασικά προβλήματα τής ρουμανικής ιστορίας.

'Όλες σχεδόν οι ανακοινώσεις έγιναν στη γαλλική και θά δημοσιευθούν σε ειδικό τόμο που θά έκδοθῆ από τὸ IMXA.

Τήν οργανωτική έπιτροπή του συμποσίου αποτελούσαν οι καθηγηταί Χ. Φραγκίστας (πρόεδρος) και Ν. 'Ανδριώτης, οι κ.κ. Κλ. Τσούρκας και Β. Λαούρδας (μέλη), και ή δ. Φ. Μάλτου (γραμματέυς). Πρόεδροι τών συζητήσεων ήταν οι καθηγηταί Μ. Berza, Α. Cio-

ranescu, V. Georgescu, C. C. Giurescu, A. Otetea, D. Simonescu, N. Ἀνδριώτης, Κ. Βαβούσκος, Ἄπ. Βακαλόπουλος, Ἄπ. Δασκαλάκης, Δ. Δελιβάνης, Γρ. Κασιμάτης και Χ. Φραγκίστας και οί κ.κ. Β. Λαούρδας και Κλ. Τσοῦρκας. Τὸν ἀπολογισμὸ τῶν ἐργασιῶν τοῦ συμποσίου ἔκανε ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ρουμανικῆς ἀντιπροσωπείας καθηγητῆς Μ. Berza.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ συμποσίου ἀκολούθησε ἐκδρομὴ στὴν Πέλλα, Ἐδεσσα και Βέροια.

14ον Διεθνὲς Συνέδριο Βυζαντινῶν Σπουδῶν.—Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση ποὺ ἐλήφθη κατὰ τὸ 13ο Διεθνὲς Συνέδριο Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1966 στὴν Ὁξφόρδη, τὸ 14ο Συνέδριο θὰ πραγματοποιηθῆ στὸ Βουκουρέστι, ἀπὸ 6-12 Σεπτεμβρίου 1971. Οἱ ἐργασίες τοῦ Συνεδρίου θ' ἀναφέρονται στὰ ἀκόλουθα θέματα, ποὺ ὀρίσθηκαν ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τῆς Διεθνούς Ἐνώσεως Βυζαντινῶν Σπουδῶν κατὰ τὴ συγκέντρωσή της στὴ Βενετία τὸ 1968 (βλ. Ἑλληνικά 21, 1968, 482): 1) Κοινωνία και πνευματικὴ ζωὴ τὸν 14ο αἰῶνα, 2) Προβλήματα ἱστορικῆς γεωγραφίας στὸ Βυζάντιο: τὰ σύνορα και οἱ συνοριακῆς περιοχῆς ἀπὸ τὸν 7ο ὡς τὸν 12ο αἰ. (οἱ ἀνακοινώσεις θ' ἀναφέρονται στὰ ἀσιατικὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας), 3) Ἡ κοσμικὴ τέχνη στὸ Βυζάντιο, 4) Τὸ Βυζάντιο και ἡ Ρουμανία. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ γενικὰ αὐτὰ θέματα, γιὰ νὰ δοθῆ ἡ εὐκαιρία στοὺς συνέδρους νὰ ἀνακοινώσουν νεώτερες ἐρευνες ἢ πορίσματα ἐρευνῶν τους, ἔχει προβλεφθῆ ἡ ὀργάνωση ἰδιαίτερων τμημάτων γιὰ τοὺς ἀκόλουθους τομεῖς: 1) παλαιογραφία και κωδικολογία, 2) παπυρολογία, ἐπιγραφικὴ και διπλωματικὴ, 3) νομισματικὴ και σιγίλλογραφία, 4) ἀρχαιολογία και ἱστορία τῆς τέχνης, 5) μουσικολογία, 6) ἱστορία τῶν ἐπιστημῶν. Ἐπίσημες γλῶσσες τοῦ συνεδρίου θὰ εἶναι: τὰ ἀγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ἑλληνικά, ἰσπανικά, ἰταλικά και ρωσικά. Τὴν ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ ἀποτελοῦν οἱ κ.κ. V. Grecu (πρόεδρος), Μ. Berza (γεν. γραμματέας), Em. Condurachi, Al. Elian, H. Mihăescu, Fr. Pall, E. Stănescu, I. D. Ștefănescu, V. Vătășianu.

Γ' Διεθνὲς Κρητολογικὸ Συνέδριο.—Ἵστερ' ἀπὸ τὰ δύο Διεθνή Κρητολογικὰ Συνέδρια, ποὺ συνήλθαν τὸ Α' στὸ Ἡράκλειο τὸ 1961 και τὸ Β' στὰ Χανιά τὸ 1966, τὸ Γ' θὰ συνέλθῃ στὸ Ρέθυμνο ἀπὸ 18-23 Σεπτεμβρίου 1971. Κατὰ τὴ δεῦτερη ἡμέρα τοῦ Συνεδρίου (Κυριακὴ) τὸ πρόγραμμα προβλέπει ὀλοήμερη ἐκδρομὴ στὴν ἱστορικὴ Μονὴ Ἁρκαδίου τὴν τελευταία ἡμέρα οἱ συνέδριοι θὰ μεταβοῦν στὸ Ἡράκλειο, ὅπου και θὰ πραγματοποιηθῆ ἡ καταληκτικὴ συνεδρία. Τὸ Συνέδριο θὰ περιλάβῃ τρία τμήματα: 1) προϊστορικῶν και ἀρχαίων ἑλληνικῶν χρόνων, 2) βυζαντινῶν και μέσων χρόνων, και 3) νεώτερων χρόνων. Γλῶσσες τοῦ συνεδρίου ἔχουν ὀρισθῆ: τὰ ἀγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ἑλληνικά και ἰταλικά. Οἱ συνέδριοι θὰ εἶναι φιλοξενούμενοι τοῦ Δήμου Ρεθύμνης ἀπὸ Ἀθηνῶν ἕως τὴν ἐπάνοδό των στὰς Ἀθήνας. Ἡ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ συνεδρίου, ἡ ὀποία, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Δήμου Ρεθύμνης, ἔχει ἀναλάβει τὴν εὐθύνη τῆς ὀργανώσεως, ἀποτελέσθηκε ἀπὸ τοὺς κ.κ. Γ. Ι. Κουρμούλη (πρόεδρος), Μ. Ι. Μανούσακα (γεν. γραμματέα), Ν. Β. Δρανδάκη (εἰδικὸ γραμματέα), Κ. Καλοκῶρη, Ν. Πλάτωνα, Γ. Σπυριδάκη, Δ. Ἀρχοντάκη, Α. Καλοκαιρινό, Γ. Σταυρουλάκη. Διεύθυνση ἀλληλογραφίας: Γ' Διεθνὲς Κρητολογικὸν Συνέδριον, Δῆμον Ρεθύμνης, Ρέθυμνον (Κρήτη).

Ἀρχαιολογικῆς ἐρευνες στὴν Κύπρο.— Συνεχίσθηκαν και ἐφέτος ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Γ. Μπακαλάκη γιὰ δεῦτερη περίοδο οἱ ἀνασκαφῆς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στοὺς Γιορκοὺς (πιθανὸ Γολγούς) τῆς Κύπρου (βλ. Ἑλληνικά 22, 1969, 522). Οἱ ἐργασίες ἐντοπίσθηκαν στοὺς ἐξῆς δύο τομεῖς:

1) Στὸ ἀνατολικὸ τμῆμα τῆς πόλης διπλασιάσθηκε σχεδὸν ὁ χώρος τῶν σπιτιῶν τοῦ 4ου π.Χ. αἰ., ποὺ ἀνασκάφηκε τὸ 1969. Τὰ σπῖτια ὁμως σώζονται σὲ πολὺ χειρότερη κατά-

σταση. Αυτό επέτρεψε να προχωρήσει η ανασκαφή σε κάποιο βάθος, χωρίς ωστόσο να καταστραφούν τα υπερκείμενα. Έτσι βρέθηκαν δοστρακα και μεγάλα μέρη από γραπτά κυπριακά έγγραφα των αρχαϊκών χρόνων σε πολύ μεγαλύτερη αναλογία απ' ό,τι το 1969.

Ἡ ζωή ώστόσο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (6ος π. Χ. αἰ.) δὲν εἶναι ἡ παλαιότερη στὸν κατά-ξερο σήμερα λόφο. Δύο πολὺ μικρὰ κομμάτια ἀπὸ ὄσιμα μυκηναϊκὰ ἄγγεῖα, τὸ ἓνα ἀπὸ ψευδόστομο ἀμφορέα, βρέθηκαν μέσα στὰ φορητὰ χῶματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἔστρωσαν τὸ δάπεδο ἐνὸς σπιτιοῦ τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. Θὰ πρέπει νὰ πῆραν τὰ χῶματα ἀπὸ ἐκεῖ κάπου κοντὰ. Ἀπὸ ἓναν γειτονικὸ λόφο, ἀμέσως πέρα ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ τμῆμα τῆς πόλης, προέρχονται ἀκόμη δύο νεολιθικοὶ πελέκει.

Στὴ βόρεια πλευρὰ τοῦ χώρου ποὺ ἀνασκάφηκε πέρυσι βρέθηκαν ἐφέτος, σὲ μιὰ πλατεία, θὰ λέγαμε, τῆς πόλης, δύο δίδυμα ὑπόγεια κτίσματα, ποὺ εἶναι ἀρκερῆνες. Μὲ τὸ «ἀρχαῖο νερό» τῶν κρηνῶν καὶ ἐνὸς πηγαδιοῦ ἀπὸ ἓνα γειτονικὸ σπιτί μπορεῖ μιὰ μέρα ὁ κατάξερος λόφος νὰ γίνῃ μὲ τὴν πρόοδο τῶν ἐργασιῶν ἓνας σημαντικὸς καταπράσι-νος ἀρχαιολογικὸς χώρος.

2) Στὰ ἀνατολικά κράσπεδα τοῦ λόφου καὶ σὲ ἀπόσταση 40 περίπου μ. ἀπὸ τὸ τμῆμα τῆς πόλης ποὺ ἀνασκάφηκε καὶ στὶς δύο περιόδους, ἀποκαλύφθηκε μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸν περίβολο τῆς πόλης τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. Τὸ τεῖχος εἶναι κτισμένο μέχρι τινὸς μὲ πέτρες μικροῦ μεγέθους καὶ συνεχίζεται μὲ ὡμὰ πλιθάρια, ποὺ σώζονται σὲ μερικὰ σημεῖα στὴν ἀρχικὴ θέση τους καὶ σὲ ἀρκετὸ ὕψος. Μιὰ πυλὶδα μὲ κλίμακα κοντὰ σὲ ἓναν μεγάλο πύργο ὀδηγοῦσε ἴσως σὲ ἓναν γειτονικὸ λόφο, ὅπου βρισκόταν ἓνα ὑπαίθριο ἱερό. Ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ λόφου προέρχονται πολλὰ τυχαῖα εὐρήματα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κυπριακὴ κεραμεικὴ διαφόρων ἐποχῶν καὶ τὴν ἐπίσασκη ἀττικὴ τοῦ 4ου π.Χ. αἰ., καθὼς καὶ τὰ λίγα δείγματα πλαστικῆς σὲ μικρὸ μέγεθος, τὰ εὐρήματα εἶναι: χάλκινα νομίσματα, χάλκινες αἰχμὲς ἀπὸ βέλη, ἓνας σκαραβαῖος, λαβὲς ἀπὸ ἀμφορεῖς κρασιοῦ μὲ σφραγίσματα κ.ἄ. Βρέθηκαν καὶ ἐφέτος ἐνεπίγραφα δοστρακα στὸ συλλαβο-γραφικὸ κυπριακὸ ἀλφάβητο. Τὰ γράμματα εἶναι γραμμένα μὲ «μελάνι».

Ἡ διεύθυνση τῆς συντάξεως τῶν «Ἑλληνικῶν».—Μὲ πολλὴ χαρὰ ἀναγγέλλουμε ὅτι ἀπὸ τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1970 στὴ διεύθυνση τῆς συντάξεως τῶν «Ἑλληνικῶν» συμμετέχει καὶ ὁ κ. Ἀπόστολος Ε. Βακαλόπουλος, τακτικὸς καθηγητῆς τῆς νεώτερης ἐλληνικῆς ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Βιβλιογραφία Νεοελληνικῶν Σπουδῶν.—Ἀπὸ τὸ ἐπόμενο τεῦχος τὰ «Ἑλληνικά» ἀρχίζουν καὶ πάλι τὴ δημοσίευση συστηματικῆς Νεοελληνικῆς Βιβλιογραφίας, συνεχίζοντας ἔτσι τὴν πρώτη προσπάθεια, ποὺ συμπεριέλαβε τὰ χρόνια 1950 - 1951 (βλ. Ἑλληνικά 13, 1954, 397 - 491, καὶ 14, 1955, 245 - 284) καὶ ποὺ σταμάτησε γιὰ λόγους τεχνικοῦς. Ἡ βιβλιογραφία θ' ἀναφέρεται σὲ ὅλα τὰ δημοσιεύματα (αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ ἄρθρα σὲ περιοδικὰ καὶ τόμους συμμεικτῶν κτλ.) ποὺ ἀναφέρονται σὲ ὅλους τοὺς τομείς τῶν νεοελληνικῶν σπουδῶν. Συγκεκριμένα ἡ Βιβλιογραφία Νεοελληνικῶν Σπουδῶν (ΒΝΣ) θὰ περιλαμβάνῃ τοὺς ἀκόλουθους τομείς:

01. Βιβλιογραφία. Σύμμεικτα. Personalia.

1. Νεοελληνικὴ Φιλολογία - μὲ ὑποδιαιρέσεις: Α. Γενικά, Β. Τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι (βλ. Λαογραφία), Γ. Πρὶν ἀπὸ τὴν Ἄλωση, Δ. Μετὰ τὴν Ἄλωση, Ε. Κρητικὴ λογοτεχνία ἀκμῆς, Ζ. 17ος καὶ 18ος αἰῶνας, Η. Προεπαναστατικά, Θ. Οἱ Πρόδρομοι, Θ. Ὁ Κοραῖς καὶ ὁ κύκλος του, Ι. Σολωμός, Κ. Ἑπτανησιακὴ Σχολή, Λ. Οἱ Φαναριῶτες καὶ ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολή, Μ. Οἱ λόγιοι τοῦ 19ου αἰῶνα, Ν. Ἡ γενιά τοῦ 1880 (ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ), Ξ.

Παλαμᾶς, Ο. Ὁ Ψυχάρης καὶ τὸ γλωσσικὸ καὶ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα, Π. Καβάφης, Σικελιανός, Καζαντζάκης, Ρ. Ποίηση καὶ πεζογραφία 1900 - 1930, Σ. Ἡ γενιὰ τοῦ 1930.

2. Λαογραφία - με ὑποδιαίρεσεις: Α. Γενικά καὶ Σύμμεικτα, Β. Τὸ δημοτικὸ τραγούδι, Γ. Ἄλλα μνημεῖα τοῦ λόγου, Δ. Βίος, κοινωνικὴ ὀργάνωση, λατρεία, Ε. Λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ λαϊκὴ τέχνη.

3. Γλωσσολογία: Α. Γενικά καὶ Σύμμεικτα, Β. Γραμματικά καὶ Συντακτικά, Γ. Λεξιλογικά, Δ. Ἰδιώματα, Ε. Ἱστορία τῆς γλώσσας, Ζ. Φωνολογικά, Η. Γλωσσικὸ ζήτημα, Θ. Νέα ἑλληνικά γιὰ ξενόγλωσσους, μέθοδοι.

4. Ἱστορία: Α. Γενικά καὶ Σύμμεικτα, Β. Πηγές, Γ. Πολιτικὴ ἱστορία, Δ. Κοινωνικὴ καὶ οικονομικὴ ἱστορία, Ε. Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, Ζ. Τοπικὴ, Η. Βιογραφικά.

5. Γεωγραφία καὶ τοπογραφία: Α. Γενικά, Β. Περιηγητές, Γ. Γεωγραφικά κατὰ τόπους, Δ. Χάρτες.

6. Τέχνη: Α. Μεταβυζαντινὴ τέχνη, Β. Ἐπισημιακὴ Σχολή, Γ. Τέχνη τοῦ 19ου αἰ., Δ. Σύγχρονη τέχνη, Ε. Μουσικὴ.

7. Δίκαιον: Α. Πηγές, Β. Μελέτες.

8. Φιλοσοφία, Ἐκπαίδευση.

9. Παλαιογραφία κλπ.: Α. Ἐπιγραφές, Β. Χειρόγραφα, Γ. Ἐγγραφα, Δ. Ἐντυπα.

Ἡ βιβλιογραφία, ὅπως καὶ τῶν ἐτῶν 1950 - 51, θὰ εἶναι κριτικὴ, δὲν θὰ περιορίζεται δηλ. μόνο στὴν ἀναγραφὴ τοῦ τίτλου ἢ τοῦ περιεχομένου, ἀλλὰ καὶ στὴν κριτικὴ παρουσίαση καὶ τὴν ἀποτίμησιν τοῦ κάθε δημοσιεύματος. Ὡς χρονικὰ ὄρια ἐτέθησαν: τὸ 1453 γιὰ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ 1945 γιὰ τὸ τέλος. Εἰδικά: γιὰ τὴ Φιλολογία (1) τὰ ὄρια πρὸς τὰ ἐπάνω περιλαμβάνουν καὶ τὴ λεγόμενὴ δημόδη βυζαντινὴ φιλολογία· ὅσο γιὰ τὴν Παλαιογραφία (9) κρίθηκε σκοπιμότερο νὰ περιορισθῇ στὴν κυρίως νεοελληνικὴ (ἢ ὅποια δὲν ἀπασχολεῖ ἰδιαίτερα τοὺς ξένους ἐρευνητές), δηλ. μετὰ τὸ 1600.

Γιὰ τὸν καταρτισμὸ τῆς ΒΝΕ προθυμοποιήθηκε νὰ συμβάλῃ με ἀποδεκτὴν τῶν περιοδικῶν, ἑλληνικῶν καὶ ξένων, ἓνα ἐπιτελεῖο νέων πτυχιούχων (ἐπιμελητῶν, βοηθῶν, καθηγητῶν κτλ.). Τὴν εὐθύνην γιὰ τὴ σύνταξιν τῶν μεμονωμένων ἀρθρῶν κατὰ κλάδους, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ ἄλλους συνεργάτες, θὰ ἔχουν οἱ ἐξῆς: Α.Ν. Πολίτης, με τὴ βοήθεια τῶν: Ἐλένης Κακουλίδου, Ἐλένης Τσαντσάνογλου, Π. Πίστα, Β. Χασιώτη καὶ Α. Ναοῦμ (1), Ἄλκη Κυριακίδου - Νέστορος (2), Β. Φόρης (3), Ι. Χασιώτης (4 καὶ 5), Χρ. Χρήστου (6), Χ. Παπαστάθης (81 καὶ 7), Αἰκ. Δώδου (8), Ε. Δ. Κακουλίδη (9).

Ἡ ΒΝΣ θὰ εἶναι ἐτήσια, θὰ περιλαμβάνῃ δηλ. ξεχωριστὰ τὰ δημοσιεύματα ποὺ παρουσιάστηκαν κατὰ τὴ διάρκειαν ἑνὸς ἔτους. Θὰ ἐνσωματώνεται σὲ κάθε τεῦχος τῶν Ἑλληνικῶν, καὶ συγκεκριμένα στὸ α' τεῦχος ἢ ἀναφερόμενη στὴ βιβλιογραφία (01) καὶ τὴ Φιλολογία (1), καὶ στὸ β' τεῦχος ἢ ὑπόλοιπη. Ἀπὸ τὸ ἐπόμενο τεῦχος (24/1, 1971) θ' ἀρχίσῃ νὰ δημοσιεύεται ἡ βιβλιογραφία τοῦ ἔτους 1969.

Νέο περιοδικὸ βυζαντινῶν καὶ νεοελληνικῶν σπουδῶν.— Δίπλα στὰ νέα περιοδικὰ ποὺ ἀναφέρονται εἰδικότερα στὶς βυζαντινὲς καὶ νεοελληνικὲς σπουδὲς καὶ ποὺ τὴν ἔκδοσίν τους ἀναγγέλαμε σὲ προηγούμενο τεῦχος (βλ. Ἑλληνικά 22, 1969, 519-521), ἀναγγέλλομε σήμερα τὴν ἔκδοσιν καὶ ἐνὸς ἄλλου ἀκόμη. Τὸ περιοδικὸ, με τὸν τίτλον «Bizantion-Nea Hellas», ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ «Κέντρον βυζαντινῶν καὶ νεοελληνικῶν σπουδῶν» τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χιλῆς (ποὺ ἐδρεύει στὸ Σαντιάγκο). Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου ὁ κ. Φώτιος Μαλλέρος καὶ γραμματέας ὁ κ. Ἀλέξανδρος Ζορμπᾶς, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. Σ' ἓνα εἰσαγωγικὸ σημείωμα δίνονται πληροφορίες γιὰ τὴ δραστηριότητα τοῦ Κέντρου ἀπὸ τὴν ἰδρύσιν του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς βυζαντινὲς καὶ νεοελληνικὲς σπουδὲς στὸ Πανεπι-

στήμιο της Χιλής, όπου από το 1949 διδάσκει ο καθηγητής κ. Φ. Μαλλέρος και το 1961 ιδρύθηκε τμήμα ελληνικό με δωρεά των αδελφών Γεωργίου και Γαβριήλ Μουστάκη.

Το πρώτο τεύχος, που κυκλοφόρησε το 1970, περιέχει άρθρα των κ.κ. Φ. Μαλλέρος («Το Βυζάντιο και η σημασία του στην παγκόσμια ιστορία»), Miguel Castillo Didier («Μερικές απόψεις για την ποίηση του Καβάφη»), Héctor Herrera («Συνέσιος ο Κυρηναίος»), Πέτρος Χάρης («Η ελληνική λογοτεχνία μετά τη μικρασιατική καταστροφή, 1922 - 1960»), Γαβριήλ Μουστάκης («Διονύσιος Σολωμός, έθνικός ποιητής της Έλλάδος»), βιβλιοκρισίες κ.ά. Τα άρθρα είναι γραμμένα στα Ισπανικά, παρατίθεται όμως αγγλική περίληψη.

Στό νέο περιοδικό, καθώς και στο Κέντρον νεοελληνικών σπουδών, που με τόσον ένθουσιασμό καλλιεργούν τα νεοελληνικά γράμματα στη μακρινή δημοκρατία της Λατινικής Αμερικής, εύχόμαστε γόνιμη σταδιοδρομία. Και με πολλή χαρά θ' ανταλλάσσουμε μαζί τους τα δημοσιεύματά μας.

Νέα τοπικά περιοδικά.—Σημαντική είναι η προσφορά στην έπιστήμη των τοπικών περιοδικών, που συγκεντρώνουν πολλές φορές ποικίλη ύλη, κυρίως λαογραφική, η που ενδιαφέρει την τοπική, αλλά και τη γενικότερη ιστορία. Δυστυχώς τα περιοδικά αυτά δεν έχουν, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους, ευρύτερη διάδοση, και το δημοσιεύμενο υλικό μένει συνήθως άγνωστο έξω από έναν στενό κύκλο. Στη «Βιβλιογραφία Νεοελληνικών Σπουδών» (βλ. παραπάνω) θα προσπαθήσουμε να ενημερώνουμε το επιστημονικό κοινό για τα δημοσιεύματα των περιοδικών αυτών. Σήμερα αναγγέλλουμε την έκδοση τριών νέων τοπικών περιοδικών.

1) *Τέχνη, Γράμματα, τέχνες, έπιστήμες* (Ρόδος). 'Η έκδοση προβλέπεται τριμηνιαία: την επιμέλεια έχουν οι κ.κ. Χριστ. Παπαχριστοδούλου, Έλ. Μαμαλίγκα, Ι. Γιάκρας. Στα τρία πρώτα τεύχη που έχουμε υπόψη μας περιέχονται κείμενα λογοτεχνικά, αλλά και άρθρα σχετικά με τη λαογραφία και την αρχαιολογία του νησιού.

2) *Λύρα*, τριμηνιαίον περιοδικόν Ζακύνθου. Ίδιοκτήτης Γ. Χρυσικόπουλος, Έκδοτης Χρ. Τζαβίδης. Το α' τεύχος είναι αφιερωμένο στον Κάλβο.

3) *Αμάθεια*, Ίστορικών - λαογραφικών περιοδικόν, έκδοσις της Ίστορικής - Λαογραφικής Έταιρείας Νομού Λασιθίου. (Άγιος Νικόλαος Κρήτης, υπεύθυνος επί της ύλης: Ν. Ζερβογιάννης).

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Ό κ. Μ. Σετάτος διορίστηκε έκτακτος καθηγητής επί τριετεί θητεία στην τακτική έδρα της γλωσσολογίας.

Οί καθηγητές κ.κ. Μ. Ανδρόνικος και Ι. Καραγιαννόπουλος έλαβαν εκπαιδευτική άδεια για το ακαδημαϊκό έτος 1970 - 1971. Επίσης ο κ. Α. Τσοπανάκης έλαβε εξάμηνη εκπαιδευτική άδεια από τον Μάιο ως τον Δεκέμβριο του 1970.

Στά τέλη Οκτωβρίου ο καθηγητής κ. Άγαπητός Τσοπανάκης, ύστερα από πρόσκληση του Γ'ανεπιστημίου του Βερο, πήγε στην Τσεχοσλοβακία όπου και φιλοξενήθηκε επί 6 ήμερες και έδωσε διάλεξη με θέμα: «Ήθικες και νομικές απόψεις της επιθέσεως και άμυνας στόν Ίσμηρο». Τήν ίδια διάλεξη έδωσε και στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης, προσκεκλημένες υπό την εκεί Φιλοσοφική Σχολή.

Άναγόρευση διδασκόντων.— Κατά το δεύτερο εξάμηνο του 1970 αναγορεύθηκαν διδάκτορες της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης οί ακόλουθοι:

Benjamin Hendrickx, με θέμα: «Οί πολιτικοί και στρατιωτικοί θεσμοί της λατινικής αυτοκρατορίας της Κωνσταντινουπόλεως κατά τους πρώτους χρόνους της ύπαρξέως της» (15.10.1970).

Συραγώ Κοσμά, με θέμα: «Κεφάλαια από τη χρήση του επιθέτου στον Πίνδαρο» (12.11.1970).

Jacques Bouchard, με θέμα: «Γεώργιος Τερτσέτης» (10.12.1970).

Ἀναγόρευση ἐπιτίμου διδάκτορος.— Στις 9 Δεκεμβρίου 1970 ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ ἀναγόρευσε ἐπίτιμο διδάκτορα τὸν ὁμότιμο καθηγητὴ τῆς Ἀρχαιολογίας καὶ ἀκαδημαϊκὸ κ. Γεώργιο Ε. Μυλωνᾶ, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν τελετὴ τῆς ἀναγορεύσεως, ἐμίλησε με θέμα: «Αἱ Μυκῆναι κατὰ τὴν 13ην π.Χ. ἑκατονταετίαν».

Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν.

Ἐκδόσεις. Κατὰ τὸ 1970 ἐξεδόθησαν ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία τὰ ἑξῆς βιβλία:

John Vasdravellis, Piracy on the Macedonian coast during the rule of the Turks.

Στ. Ι. Παπαδοπούλου, Ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας.

Χρ. Α. Νάλτσα, Φίλιππος Β΄ ὁ Μακεδών, ὁ ἑνωτὴς τῶν Ἑλλήνων.

Ἰωάν. Κ. Βασδραβέλλη, Ἄρματολοι καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, β΄ ἔκδοσις, μετὰ γαλλικῆς περιλήψεως.

Κων. Α. Βαβούσκου, Ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα ὡς ἰδέα καὶ πραγματικότης.

Φράνσης Σταθάτου, Φλογισμένα Χρόνια. Παιδικὰ διηγήματα.

Παύλου Τσάμη, Ἱερὴ Γῆ. Παιδικὰ διηγήματα.

Ἄντας Παλαιολογοπούλου, Αἰχμάλωτοι. Θεατρικὸν ἔργον.

Ρούλας Παπαδημητρίου, Ἀγώνας γιὰ τὴν λευτεριά. Μυθιστόρημα.

Γεωργίου Α. Ρήγα, Σκιάθου λαϊκὸς πολιτισμὸς, τεύχος Δ΄.

SIR JOHN BEAZLEY

(1885-1970)

Στις 6 Μαΐου 1970 πέθανε στην Όξφορντ σε ηλικία 85 ετών ο Sir John Beazley, ο μεγαλύτερος αρχαιολόγος της εποχής μας και ο μεγαλύτερος Άγγλος έρευνητής του κλασικού κόσμου όλων των εποχών. Με τον θάνατό του οι αρχαιολόγοι έχασαν τον κορυφαίο εκπρόσωπό τους, τον μεγάλο δάσκαλο, έναν αληθινό πνευματικό πατέρα, που στάθηκε στην πρώτη γραμμή της έρευνας από τις αρχές του αιώνα μας.

Ο John Beazley γεννήθηκε στη Γλασκόβη στις 13 Σεπτεμβρίου του 1885 και αφού τελείωσε τις γυμνασιακές του σπουδές, εγγράφηκε το 1903 στο Balliol College του Πανεπιστημίου της Όξφορντ. Το 1907 παίρνει το δίπλωμά του με τον βαθμό Άριστα και μαζί μ' αυτό το βραβείο του ελληνικού πεζού λόγου με το κείμενό του «Ο Ήρόδοτος στο Ζωολογικό κήπο», ένα κείμενο αληθινά μοναδικό. Τον επόμενο χρόνο δημοσιεύει στο Journal of Hellenic Studies την πρώτη αρχαιολογική του μελέτη. Από τότε ως το τέλος της ζωής του, 63 δλόκληρα χρόνια, μελετά τα μνημεία της αρχαίας ελληνικής τέχνης, ιδιαίτερα τα άγγεια, και δημοσιεύει πολυάριθμες μελέτες σε επιστημονικά περιοδικά ή σε ιδιαίτερους τόμους. Το 1908 γίνεται μέλος του Κολλεγίου Christ Church της Όξφορντ και στη θέση αυτή μένει ως το 1925, όταν διαδέχεται τον Percy Gardner στην έδρα της Κλασικής Αρχαιολογίας στο ίδιο Πανεπιστήμιο, απ' όπου αποχώρησε το 1956. Το 1918 παντρεύτηκε τη Μαρία Bernard Bloomfield, την αγαπητή και σεβαστή Lady, που του παραστάθηκε ως το θάνατό της, τον Δεκέμβριο του 1967, με μοναδική αγάπη, στοργή και άφοσώση σε κάθε στιγμή της ζωής του. Η πατρίδα του τον τίμησε με τίτλο ευγένειας το 1949, και στα 1959 του έδωσε την ακόμα υψηλότερη διάκριση του Companion of Honour. Ο επιστημονικός κόσμος, που έβλεπε στο πρόσωπο του Sir John τον πιο υψηλό εκπρόσωπο της αρχαιολογικής επιστήμης του καιρού μας, θέλησε να δείξει το σεβασμό και την τιμή του με κάθε τρόπο. Είναι αδύνατο να αναριθμήσω τις τιμητικές αφιερώσεις βιβλίων των πιο σπουδαίων ιστορικών της τέχνης. Θα αναφέρω μονάχα πως ο Sir John ήταν μέλος της Έλληνικής Αρχαιολογικής Έταιρείας, της Académie des Inscriptions et Belles Lettres, της American Philosophical Society, της Αμερικανικής Ακαδημίας, του Αμερικανικού Ίνστιτούτου, του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ίνστιτούτου, της Pontificia Academia Romana, της Accademia dei Lincei, της Βασιλικής Ακαδημίας της Δανίας, της Αυστριακής Ακαδημίας, και φυσικά της Βρετανικής Ακαδημίας και πολλών άλλων επιστημονικών Ίδρυμάτων. Ακόμη πρέπει ν' αναφέρω ότι τα Πανεπιστήμια του Cambridge, της Γλασκόβης, του Reading, του Durham, των Παρισίων, της Λυών, του Marburg και της Θεσσαλονίκης τον είχαν ανακηρύξει επίτιμο διδάκτορα της Φιλοσοφίας.

Η παρουσίαση του επιστημονικού έργου του Beazley συναντά από την πρώτη στιγμή μιá μεγάλη δυσκολία. Είναι αδύνατο να συνοψίσει κανείς μέσα σε λίγες γραμμές τον μοναδικό πλούτο των αναρίθμητων εργασιών του. Κι όμως αυτό ίσως θά μπορούσε να το αντιμετωπίσει κανείς. Η δυσκολία είναι ότι δεν επιτρέπεται να παρατάσσει τις μελέτες του και τα ειδικά επιτεύγματά του, χωρίς να πής άμέσως το ένα, το μεγάλο επίτευγμα. Όχι «τί έστι καλόν» αλλά «τί έστι το καλόν», για να θυμηθούμε τον Πλάτωνα. Και το «μέγιστον μάθημα» το έδωσε ο Beazley με τις πρώτες κιόλας μελέτες του. Άνοιξε ένα δρόμο τόσο πλατύ και τόσο μεγάλο, όπου μπόρεσαν να βαδίσουν άνετα δυο γενιές αρχαιολόγων και όπου θά εξακολουθήσουν να βαδίζουν για χρόνια πολλά και οι νεότεροι. Έθεσε

τά θεμέλια της επιστήμης της ελληνικής αγγειογραφίας και ο ίδιος έχτισε το μεγαλύτερο μέρος του οικοδομήματος.

Τη ριζική πνευματική ανανέωση που σημειώνεται στη μελέτη της αρχαίας τέχνης στις αρχές του 20ού αιώνα, με σαφήνεια έχει εκθέσει ο Χρ. Καρούζος σ' ένα πυκνό του άρθρο γραμμένο το 1950 και δημοσιευμένο στη Νέα Έστια (Χριστούγεννα 1950, σ. 79-87). Σ' αυτό επισημαίνονται οι ουσιαστικές μεταβολές που υπάρχουν ανάμεσα στη μέθοδο των ιστορικών της τέχνης του αιώνα μας και στη μέθοδο των παλαιότερων. Αυτές είναι τέσσερεις:

1. Στροφή από τις φιλολογικές μαρτυρίες στο ίδιο το μνημείο της τέχνης.
2. Στροφή κατά πρώτο και κύριο λόγο στα πρωτότυπα έργα και όχι στα ρωμαϊκά αντίγραφα.
3. Στροφή από την εικονογραφική πλευρά των έργων στα καθαυτό καλλιτεχνικά στοιχεία της φυσιογνωμίας του έργου, στο ύφος και στον ρυθμό του (στύλ).
4. Αναζήτηση των θετικών στοιχείων κάθε εποχής και μελέτης της ιδιομορφίας κάθε εποχής, χωρίς αξιολογική διάκριση εποχών, αλλά έργων.

Για να πραγματοποιηθεί μια τέτοια ριζική μεταβολή χρειάστηκε βέβαια ο πνευματικός μόχθος και η ιδιοφυία πολλών και αξίων επιστημόνων. Όμως, χωρίς να υπερβάλουμε καθόλου, μπορούμε να πούμε ότι ένας από τους πρώτους και κύριους ανανεωτές στάθηκε ο Beazley. Και είναι, νομίζω, δυνατό να επισημάνουμε με ακρίβεια το χρονικό σημείο της στροφής. Στα 1908 δημοσίευσε την πρώτη του μελέτη στο *Journal of Hellenic Studies* με τίτλο «Τρία νέα αγγεία στο Ashmolean Museum». Στο τέλος της μικρής εκείνης δημοσίευσης υπάρχει ο πρώτος, μικρότατος ακόμα σπόρος, που αναπτύχθηκε ύστερα στο γιγάντιο δέντρο, που το ύστατο—μεταθανάτιο—βλαστάρι του αναμένουμε να το δούμε από στιγμή σε στιγμή. Το 1908 έδωσε τον κατάλογο έξι αγγείων, που πίστευε πως ανήκουν στον ίδιο, άγνωστο του τεχνίτη. Το καινούριο στοιχείο που πρόσφερε στην ιστορία της τέχνης δεν ήταν ακόμα πολύ φανερό. Και άλλοι αρχαιολόγοι είχαν δοκιμάσει τέτοιες δειλές αποδόσεις άνωθεν έργων σε γνωστούς αγγειογράφους. Τον μεθεπόμενο χρόνο (1910) δημοσιεύει τη δεύτερη μελέτη του στο ίδιο περιοδικό, με τον άπλο μάλιστα βαρυσήμαντο για την ιστορία της ελληνικής τέχνης τίτλο: «Κλεοφράδης». Κλεοφράδης ήταν το όνομα ενός αγγειοπλάστη, που είχε βρεθεί γραμμένο σε μερικά αγγεία. Άρκετοι αρχαιολόγοι είχαν αναζητήσει την προσωπικότητα του τεχνίτη που είχε ζωγραφίσει τα αγγεία αυτού του κεραμέα. Ήταν άραγε ο ίδιος ο κεραμέας και ζωγράφος; Ήταν κάποιος άλλος; Ή συμφωνία δεν ήταν εύκολη, γιατί η αφετηρία απ' όπου ξεκινούσαν δεν ήταν ή σωστή. Τα γνωστά ονόματα στέκονταν εμπόδιο στις σοφές και μεθοδικές προσπάθειες. Και ήρθε ο John Beazley, 25 χρονών μόνο, να δώσει την όριστική απάντηση. Στην πρώτη σελίδα της μελέτης του παραθέτει τις απόψεις των προγενέστερων ερευνητών και συνεχίζει: «Είναι δυνατόν ο άνθρωπος που λεγόταν Κλεοφράδης όχι μόνον να κατασκεύασε το αγγείο, αλλά και να το ζωγράφιζε με το ίδιο του το χέρι· αλλά είναι εξ ίσου δυνατό να το ζωγράφιζε κάποιος άλλος. Ή έτσι ή αλλιώς το όνομα του ζωγράφου έχει μικρή σημασία· εκείνο που μάς ενδιαφέρει είναι αυτός ο ίδιος και το στυλ του». Με τη φράση του αυτή ο Beazley αποκαλύπτει πως αρνείται ν' ακολουθήσει την επιστημονική παράδοση στην περιοχή της που οδηγούσε σε αδιέξοδο. Και θέτει τον θεμέλιο λίθο της δικής του μεθόδου, που είναι σήμερα πια η μέθοδος μας. Το μνημείο της τέχνης θα είναι το πρώτο και κύριο στην έρευνα της ιστορίας της αρχαίας τέχνης. Και από το μνημείο της τέχνης όχι η εξωτερική του εικόνα, το θέμα, ή εικονογραφημένη ιστορία, αλλά το ουσιαστικό στοιχείο που εκφράζει την προσωπικότητα του τεχνίτη, το στυλ. Γιατί για τον Beazley η προσωπικότητα του τεχνίτη και το στυλ του έργου του είναι κάτι περισσότερο από δύο πραγματικότητες άλ-

ληλένδετες, αποτελούν ταυτότητα. Αυτή ή άποψη αποτελεί για τον δάσκαλο που χάσαμε όχι μονάχα μιá κατάκτηση τής επιστημονικής σκέψης, αλλά προπάντων μιá πίστη βαθύτατη, που φωτίζει όλόκληρο τó έργο του. Καί αν τήν κράτησε κρυμμένη χρόνια όλόκληρα, χωρίς νά τήν αποκαλύψη άμεσα και ρητά, ήρθε μιá στιγμή, μοναδική και άπροσδόκητη, όπου γίνεται ή έξομολόγηση. Στόν πρόλογο του ένός από τά δύο μνημειώδη έργα του (Attic Black - figure Vase Painters), στό 1956, εκεί όπου δίδονται στόν άναγνώστη πρακτικές οδηγίες για τή χρησιμοποίηση του βιβλίου σχετικές με τήν κατάταξη τής ύλης, τόν τρόπο τών παραπομπών, τή σημασία τής άνω τελείας κλπ., βρίσκουμε ξαφνικά τήν πολύτιμη έξομολόγηση, μοναδική όσο ξέρω στό έργο του. «Οί αποδόσεις μου, γράφει, συχνά χρησιμοποιήθηκαν λανθασμένα. Έχω ίσως τó δικαίωμα νά παρατηρήσω ότι κάνω διάκριση ανάμεσα σ' ένα άγγείο ένός ζωγράφου και σ' ένα άγγείο κατά τόν τρόπο του ζωγράφου· και ότι «τρόπος», «μίμηση», «άκόλουθος», «σχολή», «κύκλος», «όμάδα», «έπίδραση», «συγγένεια», δέν είναι στό λεξιλόγιό μου συνώνυμα. 'Η «έκφραση» τó «στυλ» του χρησιμοποιείται από μερικούς εκεί όπου θά έγραφα «κατό τόν τρόπο του τάδε». Τουτό έχει τς λόγο του, αλλά ή ζωή μου όλόκληρη με έκανε νά θεωρώ τó στυλ ως ένα πρόγραμμα ιερό, ως τόν άνθρωπο τόν ίδιο». Μόνο μιá τέτοια βαθιά πίστη στην ιερότητα του στυλ μπορεί νά οδηγήση στην άκαταπόνητη έρευνα 62 όλόκληρων χρόνων και μόνο αυτή μπορεί νά φωτίση τήν ουσία τής δουλειάς του. Με τήν πίστη αυτή οδηγó ζωντάνεψε σιγά σιγά αναρίθμητους τεχνίτες, τούς έδωσε σάρκα και όστά και κατόρθωσε τόν μεγάλο άθλο ν' ανακαλύψη τά έργα που τούς άνηκαν. Με τή μελέτη του για τó ζωγρίφο του Κλεοφράδη άποκατέστησε μιá μεγάλη καλλιτεχνική προσωπικότητα αποδίδοντάς τής άμέσως 44 έργα.

Τόν επόμενο χρόνο, 1911, στη μελέτη του «'Ο τεχνίτης του άμφορέα του Βερολίνου» συλλαμβάνει μέσα από 35 άγγεία τών άρχών του 5ου π.Χ. αιώνα τή μορφή ένός από τούς μεγαλύτερους άγγειογράφους του έρυθρόμορφου ρυθμού, τόν όποιον είχε κιόλας έπισημάνει στην προηγούμενη μελέτη του, άναγνωρίζοντας εκεί 6 σημαντικά έργα του. Με τήν έργασία του αυτή έχει πιά τοποθετηθή, σέ ήλικία 26 χρόνων, στην πρωτοπορία τών μεγάλων ιστορικών τής άρχαίας έλληνικής τέχνης, άνοίγοντας όριστικά τó δρόμο, όπου έμελλε νά πορευθοῦν όλοι οί άρχαιολόγοι του αιώνα μας. (Και μιá από τίς τελευταίες του μελέτες άναφέρεται και πάλι στόν ίδιο άγγειογράφο: The Berlin Painter, 1964).

Από δώ και πέρα με μιá έκπληκτική γνώση και αίσθηση προχωρεί στην άνακάλυψη ένός ύμέτρητου άριθμού άγγειογράφων, τούς άνασταίνει, τούς χαρίζει ένα όνομα και μās άποκαλύπτει τήν τέχνη και τήν προσωπικότητα του καθενός. Φτάνει νά σημειώσω ότι ένα χρόνο ύστερα από τή μελέτη του για τó ζωγρίφο του Βερολίνου, με τρεις νέες δημοσιεύσεις του, που παρυσιάστηκαν ταυτόχρονα σχεδόν τó 1912, άνευρίσκει τά έργα τριών άκόμη έρυθρόμορφων άγγειογράφων, που τούς δίνει τά συμβατικά όνόματα «Ζωγράφος του Τρωίλου», «Ζωγράφος του Πανός» και «Ζωγράφος τής Villa Giulia». Μέσα όι ό τó χάος τών ύμέτρητων άγγείων που βρίσκονται σκορπισμένα στα μουσεια τών πέντε ήπειρών άναδύονται ό ένας ύστερα από τόν άλλον χειροπιαστοί τεχνίτες με τήν ιδιαίτερη καλλιτεχνική του φυσιογνωμία ό καθένας. Δέν σταματά όμως σ' αυτό τó σημείο ό έρευνητής. Οί καλλιτεχνικές αυτές προσωπικότητες, ή καθεμιá με τó δικό της φώς και τή δική της θέση μέσα στην ιστορία τής έλληνικής τέχνης, προσφέρουν αλλά και δέχονται από τούς άλλους, και έτσι δένονται σέ μιá ιστορική νομοτέλεια. Οί μεγάλοι καλλιτέχνες έχουν σχολές, μιμητές, έπιδροῦν. Δέν φτάνει νά διακρίνης τó χέρι και τó πρόσωπο του καθενός, χρειάζεται νά διαπιστώσης και τήν άκτινοβολία του. Σιγά σιγά ό Beazley διακρίνει, μέσα στόν ιστορικό χώρο που ό ίδιος φώτισε, δασκάλους και μαθητές, έργαστήρια και ομάδες, μιá καλλιτεχνική πορεία άδιάσπαστη, που δέν είναι αυθαίρετο δημιούργημα, αλλά πειθα-

χει στους νόμους του καλλιτεχνικού λόγου. Με άλλα λόγια τὰ όρόσημα τών καλλιτεχνικών μορφών πληθαίνουν τόσο, ώστε σημαδεύουν όλον τόν δρόμο από τήν άρχή του έρυθρόμορφου ρυθμού ως τόν τέλος του, διακόσια περίπου χρόνια. Αυτό σημαίνει πώς για πρώτη φορά μπορούμε νά μιλήσουμε για Ιστορία τής ελληνικής άγγειογραφίας με όλο τόν βάρος που ή λέξη Ιστορία μπορεί και πρέπει νά έχη.

Τό 1918 στό μεγάλο έργο του που δημοσιεύεται σέ ξεχωριστό τόμο με τίτλο «Attic Red - Figured Vases in American Museums», δίνει ένα πλήθος καταλόγους έργων τών διαφόρων άγγειογράφων που είχε στό μεταξύ διακρίνει. 'Αλλά πέρα άπ' αυτό ή έργασία εκείνη άποτελεί και σήμερα άκόμη τήν καλύτερη και λεπτότερη επισκόπηση του έρυθρόμορφου ρυθμού», όπως έγραφε ό R. Cook στό 1960. Τέλος στό 1925 δημοσιεύεται γερμανικά ένας γενικός κατάλογος τών έρυθρόμορφων άγγειογράφων και τών έργων τους με τίτλο «Attische Vasenmaler des rotfigurigen Stils», που άποτελεί τήν πρώτη έκδοση του πιό μνημειακού έργου του Beazley.

Θά πρέπει νά σταθούμε μιá στιγμή για νά δοϋμε τίς αντίδράσεις που προκάλεσε τό έργο του, τό άληθινά ρηξικέλευθο και Ιστορικό. 'Η άρχαιολογική παράδοση, όπως συμβαίνει και με κάθε άλλη παράδοση, δέν ήταν πρόθυμη νά παραδεχτή τή νέα επαναστατική μέθοδο. Βρέθηκαν ύποχρεωμένοι οι άρχαιολόγοι ν' άναγνωρίσουν όρισμένες παρατηρήσεις του νέου συναδέλφου τους, αλλά ήταν γεμάτοι άμφιβολίες για τήν άξία μιás τέτοιας μεθόδου, που προχωρούσε άκάθεκτη σέ ταξινομήσεις και συσχετίσεις, που δημιουργούσε έναν καινούριο όργανισμό. Όμως ή γενιά του Beazley είχε και τό δεύτερο μεγάλο της τέκνο τόν Ernst Buschor. Σύγχρονος του Άγγλου πρωτοπόρου ό Γερμανός συνάδελφός του δημοσίευσε στό 1913 τό βιβλίο του «Griechische Vasenmalerei», σέ ήλικία 28 χρονών. Με τό φωτεινό μυαλό, τήν ευαισθησία του και τή νεανική τόλμη και όρμη, κατάλαβε τό μεγάλο μάθημα του άδελφου του και πήρε τόν ίδιο φωτεινό δρόμο. Όσο κι άν κράτησαν οι άντιρρήσεις τών άλλων, δέν ήταν δυνατόν νά σταθούν έμπόδια στην έρευνα που είχε τέτοιους εξάαιρετους ύπηρέτες.

'Η έρευνα του Beazley προχώρησε και σέ βάθος, αλλά και σέ πλάτος. Στό 1928 δημοσιεύει τό βιβλίο του «Greek Vases in Poland», και τόν ίδιο χρόνο δίνει τό πρώτο σχεδιάσμα για τήν Ιστορία του μελανόμορφου ρυθμού, που έμελλε ν' άναπτυχθί τό 1951 στη σοφή και ευαίσθητη έκθεση που έχουμε τώρα στό βιβλίο του «The Development of Attic Black-figure». Τήν όλοκλήρωση του θέματος προσφέρει ό μνημειώδης τόμος «Attic Black-figure Vase Painters», (1956), όπου χιλιάδες κομμάτια (άκέραια άγγεία και όστρακα) αποδίδονται σέ 243 άγγειογράφους ή κατατάσσονται σέ 174 ομάδες.

'Η μελέτη τής άγγειογραφίας τής Άττικής συμπληρώνεται με τό βιβλίο του για τίς λευκές άττικές ληκύθους: «Attic White Lekythoi» (1938), όπου εξετάζονται με βαθιά γνώση και με μοναδική κατανόηση τών καλλιτεχνικών προβλημάτων τά έξοχα αυτά δημιουργήματα τής Άθηναικής τέχνης. Τήν εικόνα τής άττικής κεραμεικής όλοκληρώνει με τό μικρό, αλλά πολύτιμο βιβλίο του «Potter and Painter in Ancient Athens» (1944).

'Αλλά παράλληλα με τήν έρευνα τών άττικών εργαστηρίων ό Beazley εκτείνει τά ενδιαφέροντά του και εφαρμόζει με επιτυχία τή μέθοδό του και στό εργαστήρια τής Ιταλίας, όπως βλέπουμε στη μελέτη του «Groups of Campanian Red-figure» (1945) και στό λαμπρό του βιβλίο «Etruscan Vase Painting» (1947).

'Ωστόσο συνεχίζει πάντοτε τή μελέτη του πιό άγαπημένου του θέματος, τών άττικών έρυθρόμορφων άγγείων. 'Ο πρώτος κατάλογος του 1925 ήταν ένα φτωχό σχεδιάσμα μπροστά στον όγκώδη τόμο που μάς χάρισε τό 1942. Με ένθουσιασμό οι άρχαιολόγοι δέχτηκαν τήν πολύτιμη προσφορά, π.ύ επέτινεσε τή μελέτη όλου σχεδόν του ύλικού που ύπήρχε στό διάφορα μουσειά και στις συλλογές του κόσμου. 'Αλλά ή δεύτερη έκδοση του έργου (Attic

Red-figure Vase Painters, Oxford 1963), έκανε τόν δ, κώδη έκείνο τόμο νά φαίνεται σάν ένα άκόμη σχεδιάσμα μπροστά στόν άπίστευτο τελικό άθλο. Διπλάσια σχεδόν σέ όγκο και σέ περιεχόμενο ή καινούρια έκδοση επισφραγίζει με τόν πιό λαμπρό τρόπο τό έργο τής πλούσιας ζωής του Sir John. Τρείς τόμοι, 1900 συνολικά σελίδων, κλείνουν τήν άπίστευτη σοφία, πού άποχτήθηκε με άδιάκοπη εργασία, στηρίχθηκε στην άγάπη τής τέχνης και πραγματώθηκε χάρη στο άσύγκριτο μάτι και τήν άκρα ευαισθησία, με μιά λέξη στη μεγαλοφυία του Beazley. Τό έργο του αυτό άποτελεί κυριολεκτικά τό έργο τής ζωής του. Γιατί και ύστερα από τό 1963 εξακολούθησε νά τό συμπληρώνη ως τις τελευταίες ημέρες— τις δύσκολες και τραγικές— τής ζωής του. Και αν ή Μοίρα του δέν τόν άφησε νά δη τά «Παραλειπόμενα» πού περιμένουμε νά κυκλοφορήσουν σύντομα, πρόφτασε ώστόσο νά κάνει σ' αυτά τις τελευταίες διορθώσεις και μās άφησε έτσι άκέραιο τό άδευτέρωτο αυτό έργο, προτού κλείση τά φωτεινά γαλανά του μάτια.

Γιά τόν άμύητο τό έργο τουτο, και τό αντίστοιχό του γιά τόν μελανόμορφο ρυθμό, άποτελούν καταλόγους όλων τών έλληνικών άγγείων, καταταγμένων κατά εποχές, τεχνίτες, σχήματα. Δουλειά θαυμαστής ύπομονής και σχολαστικής μεθόδου, πολύτιμα βοηθήματα γιά παραπέρα έρευνα. Όμως θά άδικοΰσε τόν έαυτό του όποιος σταματοΰσε στην άληθινή, αλλά έξωτερική τούτη κρίση. Τά δύο αυτά έργα στέκονται στην κορυφή τών κατακτήσεων τής ιστορίας τής άρχαίας τέχνης, συμπυκνώνουν με τρόπο άπίστευτο μιά ισόβια έρευνα και συνθέτουν στην πιό άριστη συζυγία τά επιτεύγματα ενός μεγάλου σοφού και ενός έξαιρετικά ευαίσθητου καλλιτέχνη. Στέκονται άξεπέραστο πρότυπο τής πιό λιτής επιστημονικής κρίσης και τής πιό πλούσιας αισθαντικότητας. Με τήν αυστηρότητα τής αντικειμενικής κρίσης εκφράζουν όσα έχει κατακτήσει ή προσωπική συγκίνηση, ή αισθαντική αξιολόγηση και ή καλλιτεχνική ενόραση του Beazley.

«Επιλίποι δ' αν ήμās ό πās χρόνος, ει πάσας τās εκείνου πράξεις καταριθμησαίμεθα». Θά ήταν όμως άσυγχώρετη παράλειψη νά ξεχάσουμε τή στιγμή αυτή τούς δύο τόμους πού έχει άφιέρώσει στη μελέτη δύο σπουδαίων συλλογών δακτυλιολίθων, αλλά προπάντων τή σύντομη ιστορία του τής άρχαίας έλληνικής τέχνης πού βρίσκεται στους σχετικούς τόμους τής Cambridge Ancient History και πού τυπώθηκε σέ ιδιαίτερο τόμο τό 1932 με τή συνεργασία του B. Ashmole. (Ανατύπωση: 1966). Μόνο ή πυκνή σκέψη και ή επιγραμματική διατύπωση του συγγραφέα, πού σταματοΰν στο καιριο και οδυσιαστικό και τό διατυπώνουν με σαφήνεια και λιτότητα άπαράμιλλη, μπορούσαν νά παρακολουθήσουν με τέτοια συντομία όλες τις ποικιλόμορφες εκδηλώσεις τής έλληνικής τέχνης σέ όλη τήν ιστορική της διαδρομή. Παράλληλα όμως δείχνουν ότι ό Beazley, αν άφοσιώθηκε στη μελέτη τής άγγειογραφίας, δέν έπαψε ποτέ νά μελετά και όλες τις άλλες εκδηλώσεις τών εικαστικών τεχνών. Όσοι τόν γνώρισαν καλά ξέρουν τή μεγάλη του άδυναμία γιά τά έλληνικά επιγράμματα και γιά όλη τήν έλληνική ποίηση, από τόν Όμηρο ως τή σημερινή. Και γνωρίζουν ακόμα πώς ή γνώση του και τής νεώτερης τέχνης και ποίησης ήταν τό ίδιο βαθιά και πλούσια.

Προσπάθησα νά παρουσιάσω σέ μιά νεκρολογία ένα από τά μεγαλύτερα έργα τής σύγχρονης επιστήμης: ξέρω πώς αυτό δέν είναι κατορθωτό. «Ό τε γάρ ξυνειδώς και εϋνους άκρατής τάχ' αν τι ενδεεστέρας πρός α βούλεται τε και επίσταται νομίσειε δηλοΰσθαι, ό τε άπειρος έστιν α και πλεονάζεσθαι...», ει τι ύπερ τήν αυτού φύσιν άκούοι». Σπάνια μιά ρήση πού τή γέννησε όρισμένη περίσταση μπορεί νά βρη τόσο εϋστοχα τή θέση της, όσο ή Θουκυδίδεια τούτη κρίση στον έπαινο του Sir John Beazley. Γιά νά πειστοΰν όμως και οι «άπειροι» πώς ό,τι κι αν γράψη κανείς δέν μπορεί νά υπερβάλη τήν άλήθεια, θά ζητήσω τή μαρτυρία ενός άλλου μεγάλου δασκάλου τής ιστορίας τής τέχνης, πού τύχη άγαθή θέλησε νά είναι και ό δικός μου πρώτος δάσκαλος: του Κωνσταντίνου Α. Ρωμαίου. Τό κα-

λοκαίρι του 1930 ο Ρωμαίος έκανε μιá μικρή ανασκαφή στο Καραμπουρνάκι και ó άμητός στάθηκε πλούσιος. 'Ανάμεσα στα εύρηματα ήταν και κομμάτια ενός έρυθρόμορφου άττικού σκύφου. Στη δημοσίευση τής ανασκαφής στον έπιτύμβιο τόμο του Χρ. Τσουντα — συνάντηση συγκινητική μορφών σεβαστών — ó Ρωμαίος γράφει: «Τό άρτιότερα συγκροτημένο άγγείο τής συλλογής, ó σκύφος, δέν δημοσιεύεται για πρώτη φορά. Σύμφωνα με τή σύντομη περιγραφή, χωρίς εικόνα στην Chronique des Fouilles, BCH 1930 σ. 497, και μόνο μ' αυτή, ó σύγχρονος ανακαινιστής τών άγγειογραφικών μελετών, ó Beazley, με τήν άπέραντη μνήμη και τήν καταπληκτική διαύγεια στις άντιλήψεις του, αναγνώρισε ένα άλλο έργο του άγγειογράφου, πού τόν είχε πρωτύτερα όνομάσει Lewis Maier και εφοδιάσει με 30 κοντά άγγεία, άποκλειστικά σκύφους». Πιστεύω πώς καταλαβαίνει και ó πλέον «άπειρος» τί σημαίνει να μπορής ν' άποδώσης σ' έναν τεχνίτη κάποιον καινούριο άγνωστο έργο στηριγμένο μονάχα σε μιá συντομώτατη περιγραφή. Και έτσι κατανοεί καλύτερα τήν έκπληκτική γνώση τόσο του ύλικού όσο και του στυλ πού είχε ó Beazley, ώστε να κατορθώνη να άποκαθιστά μιá κύλικα από τις φωτογραφίες 30-40 θραυσμάτων σκορπισμένων στα μουσεια τής Ρώμης, τής Φλωρεντίας, τής Heidelberg, του Brunswick, τής Baltimore και του Bowdoin College στο βιβλίον του Campana Fragments in Florence, 1933.

Γεγονός άναμφισβήτητο και θαυμαστό είναι ή άπέραντη γνώση του ύλικού πού ύπάρχει στα έργα του. 'Αλλά δέν είναι αυτό μόνον πού θαυμάζει κανείς. Πάνω άπ' όλα είναι ή άπόλυτη άφοσίωση στο άντικείμενο τής έρευνάς του, πού τόν όδήγησε σε άπίστευτες διακρίσεις, τόν έκανε ίκανό να βλέπη τις πιό άδιάκριτες διαφορές και να αισθάνεται όσα μπορεί μονάχα ó μεγάλος ποιητής να αισθανθή, γιατί του έχει δοθή ή θεϊκή έπίπνοια. Και οί ιστορικοί τής τέχνης πού χαιρονται τά έργα του ξεέρουν πώς δέν ήταν άπλώς ó μεγάλος δάσκαλος όλων μας, αλλά ένας από τους σπάνιους τεχνίτες του λόγου. Ίσως όμως λίγοι γνωρίζουν ότι για να κερδίση ή άρχαιολογία τόν Beazley τόν έχασε ή άγγλική ποίηση, και ύπάρχουν στη χώρα του άνθρωποι πού λυπούνται βαθύτατα γι' αυτό.

Δίπλα σ' όλες αυτές τις άρετές όφείλουμε να προσθέσουμε και μιάν άκόμα, πού θα έπρεπε ίσως να τήν μαντέψη κανείς από τό ίδιο τό έργο του: τή συστηματικότητα και τή μεθοδικότητά του. Πολλοί ήξεραν πώς κατείχε ένα μοναδικό φωτογραφικό άρχειο έλληνικών άγγείων, αλλά μόνο στα τελευταία χρόνια τής ζωής του, όταν τό άρχειο αυτό μεταβιβάσθηκε στο Πανεπιστήμιο τής 'Οξφόρδης, μάθαμε πώς περιείχε 65.000 φωτογραφίες (μόνο από άγγεία) προσεκτικά κολλημένες σε καρτόνια και μεθοδικά ταξινομημένες. Και ανάμεσα σ' αυτές πολυάριθμα σχέδια του, έξαιρετικά ευαίσθητα, από έλληνικά άγγεία.

Θά ήταν παράλειψη, νομίζω, αν δέν αναφέραμε πώς στα τριάντα χρόνια τής πανεπιστημιακής του διδασκαλίας ó Beazley καθοδήγησε αναρίθμητους μαθητές από όλα τα σημεία τής γής. 'Αλλά ή σκέψη μου στρέφεται σε τρεις έξαιρετικές μορφές πού ύπήρξαν στενοί μαθητές του δασκάλου, άγαπημένοι, πού χάθηκαν τόσο πρόωρα, τόσο άδόκητα, ενώ είχαν μπροστά τους άνοιχτό τόν δρόμο για τήν πιό λαμπρή έπιστημονική πορεία. Δέν ξεχνιούνται εύκολα φυσιογνωμίες σαν του Humphry Payne, του Thomas Dunbabin και του Llewelyn Brown, πού ξεκίνησαν από τήν 'Οξφόρδη κάτω από τή στοργική του καθοδήγηση, έδωσαν στη σύντομη ζωή τους ένα λαμπρό έργο και αναλώθηκαν μέσα στο φώς του άρχαίου κόσμου. Δέν ύπάρχει άμφιβολία πώς τέτοιοι άνθρωποι είχαν μέσα τους τό «σπέρμα του καλού». 'Αλλά χρειάστηκε ή θερμή και σοφή συμπαράσταση του δασκάλου για να καρπίση τό σπέρμα τούτο. Και άκριβώς τό τελευταίο γνώρισμα πού θα πρέπει να τονίσουμε στον Sir John, πού τόν ύψώνει πάνω και από τό ύψηλότερο σκαλοπάτι τής έπιστημονικής ίεραρχίας, στον χάρη τής άκέραιας προσωπικότητας, είναι ή 'Ανθρωπιά. Αυτή πού κλείνει και τή σοφία και τήν πίστη και τήν άγάπη, πού είναι γεμάτη ταπεινόφρονη περηφάνεια, πού δέχεται μ' έγκαρτέρηση και αισιοδοξία τό γεγονός πώς ó δημιουργός

τῶν θαυμάσιων ἔργων τῆς τέχνης εἶναι ὄν ἐφήμερο, γιατί ξέρει πῶς ὁ δημιουργός αὐτός, ὁ ἄνθρωπος, ἔχει τὴ δύναμη νὰ ὑπερακοντίσει τὴ φθαρτὴ του ὑπόσταση μὲ ἀθάνατα μνημεῖα ἀρετῆς, ὅπως ἀκριβῶς ἐγινε ἀπὸ τὸν Sir John Beazley.

Ὅσοι εἶχαν τὴν τύχη νὰ τὸν γνωρίσουν ἀπὸ κοντὰ μέσα στὸ σπίτι του, ὅπου τὰ βιβλία καὶ τὰ ἀνάτυπα κάλυπταν τὰ πάντα, θὰ τὸν θυμούνται πάντα μὲ τὸ βαθθὸ κόκκινο παντελόνι του, τὸ μπλὲ πουλόβερ του καὶ τὸν ἰδιόρρυθμο σκούφο του, μὲ τὰ γαλανὰ, βαθιὰ, παιδικὰ μάτια του, τὰ λευκὰ μαλλιά του καὶ τὴν ἀπέραντη καλοσύνη του. Στὰ τελευταῖα δεκαπέντε χρόνια τῆς ζωῆς του εἶχε χάσει σχεδὸν ὁλότελα τὴν ἀκοή του καὶ βυθιζόταν ὅλο καὶ πῖο πολὺ στὸν ἐσωτερικὸ του κόσμου· τὸν ἄκουγες ξαφνικὰ νὰ ἀπαγγέλλῃ τὸν ἀγαπημένο του Πίνδαρο ἢ τὸν Αἰσχύλο, νὰ συζητῇ τὴν ἀποψη ἐνὸς ἄλλου ἀρχαιολόγου ἢ νὰ τραγουδᾷ σὲ μιὰ ἀπὸ τίς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσες πού ἤξερε θαυμάσια. Μέσα στὸν μεγάλο σοφὸ ζοῦσε πάντα ἓνα ἀθῶο παιδί πού χρειαζόταν τὴν συμπαράσταση τῆς ἀγαπημένης του Μαρίας, πού τοῦ στάθηκε μοναδικὴ σύντροφος πενήντα ὀλόκληρα χρόνια καὶ τὸν ἄφησε ἀπαρηγόρητο καὶ ἀπελπισμένο σὲ μιὰ τραγικὴ στιγμή (1967), ὅταν ὄχι μονάχα δὲν ἄκουγε, ἀλλά, γιὰ ἓνα διάστημα, ἢ συμφόρηση τοῦ ἔκοψε καὶ τὴν ὀμίλια. Εἶχα τὴ σκληρὴ τύχη νὰ βρεθῶ στὴν Ὁξφόρδη δυὸ μέρες ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατό της. Οἱ φίλοι μοῦ σύστησαν νὰ μὴν ἐπιχειρήσω νὰ τὸν δῶ, γιατί οὔτε, ἔλεγαν, θὰ μπορούσε νὰ μὲ γνωρίσει. Πῆγα λοιπὸν στὸ ξενοδοχεῖο, ὅπου ἔμενε τώρα, ἀπέναντι στὸ σπίτι του, μόνο νὰ τοῦ ἀφήσω τὰ λίγα γλυκὰ πού τοῦ ἔφερνα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ξέροντας πόσο τ' ἀγαποῦσε. Καθόταν στὸ γραφεῖο καὶ φαινόταν πῶς δουλεύει· δὲν μὲ γνώρισε, νόμισε πῶς ἦμουν ὁ γιατρός του· ὅταν τοῦ ἔγραψα τὸ ὄνομα μου, ἔκανε μιὰν ἀπελπισμένη προσπάθεια καὶ μπόρεσε νὰ πῇ: Salonica. Πῆρε ἓνα χαρτί καὶ ἔγραψε: I lost my wife. Κλαίγαμε καὶ οἱ δύο. Ὁ γιατρός ἦρθε καὶ ἔσωσε τὴν κατάσταση. Πῆρα τὸ χαρτί καὶ ἔφυγα ἀπὸ τὴ Holywell Street, τὸν στενὸ δρόμο πού περνοῦσε χρόνια ἀμέτρητα ὁ Sir John, πού πέρασαν τόσοι καὶ τόσοι ἀρχαιολόγοι, γιὰ νὰ σταθοῦν στὸν ἀριθμὸ 100, στὸ σπίτι ὅπου θὰ θυμόμαστε πάντα ἀγαπημένους τὸν Sir John καὶ τὴν Lady Maria Beazley.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ

ANDRÉ MIRAMBEL

(1900-1970)

Στις 5 Ἰουνίου ἔφυγε ἀπροσδόκητα ἀπὸ τὸν κόσμο ὁ ἐξοχος νεοελληνιστῆς André Mirambel.

Γεννήθηκε στὸ Παρίσι τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1900 ἀπὸ οἰκογένεια πού καταγόταν ἀπὸ τὸ Limousin. Ἀπὸ τὴν παιδικὴ του ἡλικία ἐδειξε ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ ἑλληνικά. Κρυφὰ ἀπὸ τὸν πατέρα του, πού ἤθελε νὰ προσανατολίσει τὸ γιό του πρὸς τὰ γερμανικά, ἔμαθε μόνος του τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο. Ἡ κλίση του πρὸς τίς γλωσσικὰς μελέτες, ὅπως καὶ πρὸς τὴ μουσικὴ, ἦταν ἀκατανίκητη. Μετὰ τὸ τέλος τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν ἐγγράφεται στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῆς Σορβόννης, στὴν Ecole des Hautes Etudes καὶ στὴν Ecole des Langues Orientales. Στὸ διάστημα αὐτὸ (1920-1923) καταγίνεται μὲ τὴ μελέτη τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν, τῆς σανσκριτικῆς, τῆς ἐβραϊκῆς. Ὁ Mirambel μαθαίνει ἀκόμα γερμανικά, ἀγγλικά, σλαβικά, ἀλβανικά, ρουμανικά, ἰταλικά καὶ λίγα τούρκικα. Ἔχει δασκάλους τοὺς μεγάλους γλωσσολόγους A. Meillet καὶ J. Vendryes. Τυχαῖα ἓνα ἔντυπο πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τοῦ Ψυχάρη τοιχοκολλημένο στὴν Ecole des Hau-

tes Etudes τὸν ὀδηγεῖ στὴν αἴθουσα ὅπου ἐδίδασκε ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ δημοτικισμοῦ. Ἔτσι ἡ χώρα μας ἐκέρδιζε ἕναν ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους νεοελληνιστὲς τοῦ αἰῶνα μας, πὸς τῆς ἀφιέρωσε τὴν ἀγάπη καὶ τὴν πνευματικὴ του δραστηριότητα.

Στὰ 1924 γίνεται agrégé καὶ διορίζεται στὸ Λύκειο τοῦ Reims, ὅπου διδάσκει ἕνα χρόνο. Στὰ 1925, συνοδευόμενος ἀπὸ τὴν μέχρι σήμερα ἀφοσιωμένη του Odette Brossier, κατεβαίνει στὴν Ἀθήνα, ὅπου διδάσκει, ὡς τὸ 1928, στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο καὶ ἐτοιμάζει, μὲ διευθυντὴ σπουδῶν τὸν Ψυχάρη, τὴ διδακτορικὴ του διατριβή: «Etude descriptive du parler maniotte méridional», πὸς, μαζί μὲ τὴν «Etude de quelques textes maniottes», δημοσιεύεται στὸ Παρίσι τὸ 1929.

Στὰ 1929 διαδέχεται τὸν Ψυχάρη στὴν ἔδρα τῆς νέας Ἑλληνικῆς, στὴ Σχολὴ Ἀνατολικῶν γλωσσῶν, πὸς ἀργότερα (1958 - 1969) γίνεται διευθυντὴς τῆς. Ἀπὸ τὸ 1938, ὕστερα ἀπὸ τὴ συνταξιοδότηση τοῦ H. Pernot, διδάσκει νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία, ὡς chargé de cours, στὴ Σορβόννη, ὅπου τὸ 1969 ἰδρύθηκε, εἰδικὰ γι' αὐτόν, τακτικὴ ἔδρα βυζαντινῆς καὶ νεοελληνικῆς φιλολογίας. Τὸ 1950 ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης τοῦ ἀπονέμει τὸν τίτλο τοῦ ἐπίτιμου διδάκτορα καὶ τὸ 1965 ἡ ἐπιστημονικὴ του δραστηριότητα ἐπιστεγάζεται μὲ τὴν ὁμόφωνη ἐκλογή του ὡς μέλους τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας (Institut de France).

Ἡ ἀντίθεσή του πρὸς τὸ βάρβαρο ὀλοκληρωτισμὸ τοῦ Χίτλερ ὀδηγεῖ τὸν Mirambel, κατὰ τὸ διάστημα τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, στὴν Ἀγγλία, ὅπου ἡ γνώση τόσων ξένων γλωσσῶν τὸν κάνει πολῦτιμο συνεργάτη τῆς ἐξόριστης γαλλικῆς κυβέρνησης στὸν τόμο τῆς προπαγάνδας.

Ὁ Mirambel μὲ τὴ συγγραφικὴ του δραστηριότητα συνεχίζει καὶ συγχρονίζει τὴν παράδοση τῶν μεγάλων Γάλλων νεοελληνιστῶν. Ἀρίθμησα πρόχειρα 164 δημοσιεύματά του μεταξύ τους ἔργα στὰ ὁποῖα προβάλλει ὁ μέγας ἐπιστήμονας. Ἀνάγονται στὴ γλῶσσα, τὴ λογοτεχνία καὶ τὸν πολιτισμὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὴ μετακλασικὴ ἐποχὴ ὡς σήμερα. Οἱ ἀπόψεις τοῦ Mirambel, πὸς ἡ μόρφωσή του εἶναι πλατιά καὶ ποικίλη, εἶναι συχνὰ πρωτότυπες καὶ ἔχουν πάντα κύρος. Ἀλλὰ εἰδικότητά του εἶναι ἡ γλωσσολογία: Ποτὲ δὲ γράφτηκε γιὰ τὰ νέα ἑλληνικὰ μελέτη ὅπως «La langue grecque moderne, Description et analyse», Παρίσι 1959¹, ὅπου, μὲ ὀδηγὸ τὴ δομικὴ θεωρία (structuralisme), πὸς τὴν πλουτίζει καὶ τὴ βαθαίνει, ὁ Mirambel ἀναλύει τὴ διάρθρωση τῆς κοινῆς νέας Ἑλληνικῆς στὴ σημερινή τῆς μορφή. Οἱ γλωσσικὲς ἐργασίες τοῦ Mirambel, χωρὶς νὰ ἀγνοοῦν τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα, εἶναι συχνὰ ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς συγχρονικῆς ἔρευνας (structuralisme), θεωρίας πὸς σήμερα κυριαρχεῖ στοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους τῆς Δύσης, γονιμότητας, ἀλλὰ σχεδὸν ἄγνωστης ἢ, τουλάχιστον, ἀνεφάρμοστης στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα δὲ θὰ μπορέσει νὰ ἀνανεωθῇ, ἂν δὲν ἀφομοιώσει τὴ σχετικὴ μέθοδο τοῦ Γάλλου σοφοῦ ἐπιστήμονα. Γι' αὐτὸ θεωρῶ ἀπαραίτητο νὰ συγκεντρωθοῦν σὲ τόμο οἱ διάσπαρτες μελέτες του, εἴτε μὲ τὴ γενικὴ γλωσσολογία σχετίζονται, εἴτε μὲ τὴν κοινὴ νέα Ἑλληνικὴ καὶ τὴ διαλεκτολογία, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ τις συμβουλευέται ὁ Ἑλληνας ἔρευνητῆς². Ἔτσι ὄχι μόνο θὰ τιμηθῇ ἡ μνήμη τοῦ ἀγνοῦ φιλέλληνα, ἀλλὰ καὶ θὰ ὠφεληθῇ μονιμότερα ἡ ἑλληνικὴ γλωσσικὴ ἔρευνα.

1. Τὸ ἔργο αὐτὸ, μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο, περιμένει τὸν ἐκδότη.

2. Ξέρω ὅτι ἡ κυρία Mirambel, βοηθούμενη ἀπὸ φίλους καὶ μαθητὲς του, θὰ συγκεντρώσει σὲ τόμο μελέτες του γιὰ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία, δημοσιευμένες καὶ ἀνέκδοτες. Εἶναι κρίμα πὸς ὁ θάνατος ἐμπόδισε τὴ δημοσίευση ἑλληνο-γαλλικοῦ καὶ γαλλο-ἑλληνικοῦ λεξικοῦ (εἶχε 40.000 δελτία), καθὼς καὶ μεγάλων μελετῶν γιὰ τὸ νεοελληνικὸ μυθιστόρημα καὶ τὸν νεοελληνικὸ μέλλοντα, πὸς ἐσχεδίαζε.

Ὁ θάνατος τοῦ Mirambel δημιούργησε μεγάλο κενὸ στὶς νεοελληνικὲς σπουδές, ποὺ δὲν ξέρομε ἂν καὶ πότε θὰ μπορέσει νὰ πληρωθῇ. Ὁ ἥπιος καὶ ταπεινὸς αὐτὸς ἄνθρωπος, ποὺ ἡ πρώτη ἐπαφὴ μαζί του ἀπογοήτευε ὄσους θαμπώνονται ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὲς ἐκδηλώσεις πνεύματος καὶ γαλατικῆς εὐγένειας, ὄχι μόνο δὲν ἔχει παραλείψει ποτὲ εὐκαιρία, παρὰ συχνὰ τὴ δημιουργοῦσε, ἀθόρυβα καὶ διακριτικά, γιὰ νὰ συζητηθοῦν ζητήματα ποὺ ἀναφέρονται στὴν Ἑλλάδα καὶ στὰ σύγχρονα προβλήματά της. Πολυάριθμοι Ἕλληνες, ποὺ μετὰ τὸν πόλεμο σπούδασαν στὸ Παρίσι, βρῆκαν κοντὰ του τὸ διευθυντὴ καὶ σύμβουλο τῶν σπουδῶν τους, τὸ συμπαραστάτη στὶς δυσκολίες τους. Ἡ ἠθικὴ του εὐαισθησία ἦταν τέτοια, ποὺ τὸν ὀδηγοῦσε νὰ ξεπερνᾷ τὴ φυσικὴ του δειλία καὶ νὰ παίρνη δημόσια τὴν ὑπεράσπιση ἀδικουμένων ἀτόμων, ομάδων καὶ ἔθνων. Ὁ Mirambel ἦταν ἱκανὸς γιὰ φιλία, ἀγάπη καὶ ἀφοσίωση, χωρὶς νὰ περιμένῃ ἀντάλλαγμα. Ἦταν ταπεινὸς καὶ ποτὲ δὲ ζήτησε ἐπίδειξη. Στὴ διαθήκη του εἶχε ζητήσει νὰ μὴν τὸν συνοδέψῃ κανεὶς στὸν τάφο του, νὰ μὴ γίνῃ καμιὰ ἐπίσημη ἐκδήλωση. Γιὰ μόνη συντροφιά ζήτησε τὴν ἑλληνικὴ σημαία, μὲ τὴν ὁποία ἤθελε νὰ σκεπαστῇ τὸ φέρετρό του.

Ἡ σταθερὴ αὐτῆ ἀγάπη του πρὸς τὴν πατρίδα μας δημιουργεῖ γιὰ μᾶς ὑποχρεώσεις πέρα ἀπὸ τὰ συλλυπητήρια τηλεγραφήματα. Πρῶτη ἀπ' ὅλες, χρήσιμη γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους, ἡ ἀφομοίωση τοῦ σπουδαίου ἔργου ποὺ μᾶς ἄφησε.

ΣΤΑΜ. Κ. ΚΑΡΑΤΖΑΣ